

UNIVERZA V LJUBLJANI  
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Eva Jeraj

**Prakse očetovanja po razvezi**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2019

UNIVERZA V LJUBLJANI  
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Eva Jeraj

Mentorica: prof. dr. Alenka Švab

**Prakse očetovanja po razvezi**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2019

*Posebna zahvala gre mentorici doc. dr. Alenki Švab za vso strokovno pomoč in nasvete.*

*Iskreno se zahvaljujem vsem intervjuvancem za sodelovanje v intervjujih.*

*Zahvala pa gre tudi moji družini in prijateljem za njihovo podporo in vzpodbudne besede, ki so mi prišle še kako prav.*

## **Prakse očetovanja po razvezi**

Diplomska naloga govori o praksah očetovanja po razvezi zakonske zveze. Razveza neizogibno prinese spremembe tudi v praksah starševanja. Po razvezi se spremeni delovanje in organizacija družine, vzpostavijo pa se tudi nova starševska razmerja in razvezana starša morata uskladiti vprašanja glede starševanja in vzgajanja. Spremembe v porazveznem starševanju so lahko zahtevne in zapletene za očete, saj njihovo vlogo, v nasprotju z dokaj jasnimi družbenimi pričakovanji glede materinstva, v pozni modernosti zaznamuje pluralizacija očetovskih podob. Poleg tega očetom težavo pri izvajanju porazvezne starševske prakse predstavlja tudi dejstvo, da v večini primerov dobijo vlogo nerezidenčnega starša, saj je v Sloveniji po razvezi več kot 80 odstotkov otrok dodeljenih materam. Očetom se s tem stik z otroki bolj omeji, kar jim lahko predstavlja težavo pri ponovnem navezovanju in vzpostavljanju odnosa z otroki.

Ugotovitve drugih avtorjev sem preverila s pomočjo osebnih intervjujev. Intervjuvala sem deset razvezanih očetov, ki imajo vsaj enega otroka iz prejšnje zakonske zveze in imajo z njim redne stike. Želela sem izvedeti, kako se prakse očetovanja spremenijo po razvezi; kakšne morebitne spremembe so, na kakšne načine se izražajo, kakšen vpliv imajo nanje, so te spremembe skozi oči očetov dobre ali slabe in kakšne prakse očetovanja očetje razvijejo po razvezi. Očetje nekatere spremembe zaznavajo pozitivno, druge negativno. K bolj enakomerni porazdelitvi starševskih nalog očetje po razvezi ne prispevajo, saj so ženske bolj obremenjene, kot so bile pred razvezo, čas, ki ga očetje po razvezi preživijo s svojimi otroki, pa je bolj koristno preživet, kot je bil pred razvezo.

Ključne besede: očetovstvo, prakse očetovanja, zakonska zveza, razveza zakonske zveze, otroci.

## **Practices of fatherhood after the divorce**

The bachelor's thesis discusses the practices of fatherhood after the divorce. The divorce brings changes in the practices of parenthood too inevitably. After the divorce, the functioning and organization of the family change. New parental relationships are established too and the divorced parents have to synchronize questions regarding parenthood and upbringing. The changes in the post-divorce parenthood can be challenging and complicated for the fathers, as their role is marked by pluralization of fatherly images in postmodernity, contrary to quite clear social expectations regarding the maternity. In addition, fathers face the problem in performing post-divorce parental practice in the form of the fact that in most cases they are given a role of a nonresidential parent, as more than 80 percent of children are assigned to mothers after the divorce in Slovenia. Thus, the contact with children becomes more limited for the fathers which can represent a problem in reestablishing the relationship with children.

I tested the ascertainments of other authors by means of personal interviews. I interviewed ten divorced fathers who have at least one child from the previous marriage and have regular contacts with them. I wished to ascertain how the practices of fatherhood change after the divorce, what possible changes there are, in which ways they appear, what influence they have on them, whether these changes are good or bad through the eyes of the fathers, and what practices of fatherhood the fathers develop after the divorce. The fathers sense some of the changes positively, others negatively. Fathers do not contribute to more even distribution of parental duties because the women are more strained as they were before the divorce. The time the fathers spend with their children after the divorce is more beneficially spent as it was before the divorce.

Keywords: paternity, practices of fatherhood, marriage, divorce, children.

## KAZALO

1 UVOD .....	6
2 NUKLEARNA OZ. JEDRNA DRUŽINA KOT IDEALNI TIP .....	8
3 SPREMEMBE NA PODROČJU DRUŽINSKEGA ŽIVLJENJA .....	9
3.1 PLURALIZACIJA DRUŽINSKEGA ŽIVLJENJA IN DRUŽINSKIH OBLIK.....	9
3.2 FENOMEN NOVEGA OČETOVSTVA .....	10
3.3 RAZVEZA ZAKONSKE ZVEZE .....	11
4 STARŠEVANJE PO RAZVEZI ZAKONSKE ZVEZE.....	15
5 PRAKSE OČETOVANJA PO RAZVEZI ZAKONSKE ZVEZE.....	18
6 POVZETEK TEORETIČNEGA DELA .....	24
7 EMPIRIČNI DEL.....	26
7.1 METODOLOGIJA .....	26
7.2 POTEK RAZISKAVE.....	28
7.3 SOCIO-DEMOGRAFSKE ZNAČILNOSTI VZORCA .....	29
7.4 PREDSTAVITEV REZULTATOV .....	30
8 DISKUSIJA.....	43
9 SKLEP.....	48
10 VIRI.....	50
PRILOGE .....	53
PRILOGA A: vprašalnik .....	53

## 1 UVOD

V obdobju moderne je klasični sociološki mislec Talcott Parsons uvedel pojem nuklearne oz. jedrne ali konjugalne družine, ki jo tvorijo heteroseksualni poročeni par in njuni otroci, pri čemer ima ženska t.i. ekspresivno (skrbstveno) vlogo, oče pa instrumentalno (preživetveno) vlogo (Haralambos in Holborn, 2005). Takšna oblika družine je bila v času moderne prevladujoča in je predvsem predstavljala družbeno normo.

Znotraj nuklearne družine in družinskega življenja pa so se v obdobju pozne modernosti pojavile korenite spremembe, ki so močno vplivale tako na dinamiko kot na ustroj družin. Te spremembe so zadevale področje rodnosti, ki je začela strmo padati, pomen zakonske zveze je začel znatno izgubljati na pomenu, kar je potrjevalo vedno manjše število sklenjenih zakonskih zvez, vse večje je bilo število kohabitacij, na drugi strani pa se je začelo višati število zakonskih razvez, reorganiziranih družin, enostarševskih družin, prav tako tudi istospolnih družin. Vse te spremembe opisujejo t.i. pluralizacijo družinskega življenja in družinskih oblik, ki je eden izmed najbolj očitnih procesov spreminjanja družinskega življenja v poznomodernih družbah (Rener, Sedmak, Švab in Urek, 2006, str. 63).

Vendar pa pluralizacija družinskega življenja nikakor ni prinesla izginotja moderne družine. Kot ugotavlja Švab (2001, str. 34), je bistvo družinskega življenja v pozni modernosti in skupni imenovalci družinskemu pluralizmu namreč, da inherentno vsebuje tako moderne kot poznomoderne značilnosti.

Ena izmed najbolj intenzivnih sprememb na področju družinskega življenja je naraščanje števila razvez zakonskih zvez. Čeprav je družinsko življenje pozne modernosti nasploh vedno bolj izpostavljeno pogostim tranzicijam in spremembam v družinskih in življenjskih potekih, je razveza zakonske zveze tista, ki s seboj prinese največ specifičnih izzivov, s katerimi so se posamezniki/ce primorani soočiti (Smart in Neale, 1999). Kot ugotavlja Beck-Gernsheim (2002), so načini tranzicij in vzpostavljanja novih odnosov po razvezi kompleksen proces, prilagajanje na nove družinske situacije pa je lahko zelo dolgotrajno (Leite in McKenry, 2002).

V diplomskem delu me bodo bolj podrobno zanimale družinske spremembe na področju starševanja, ki so posledica razvez zakonskih zvez. Pri tem se bom osredotočila na razvezane

očete, ki s svojimi otroki<sup>1</sup> sicer ne živijo, vendar z njimi ohranjajo redne in pogoste stike. Tema je aktualna, saj vse večje število zakonskih razvez posledično prinese tudi vse več vprašanj in dilem o tem, kako opravljati vlogo starša po razvezi.

Takšna vprašanja so še posebno pomembna in zapletena za očete, saj se materam vseskozi pripisuje enovito, tradicionalno vlogo starša oz. je materinstvo 'še vedno obvezna identiteta' (Švab, 2001, str. 124), medtem ko je pojmovanje vloge očeta danes vse prej kot enovito: "Če je modernost legitimizirala le eno podobo moškosti in tudi očetovstva, pa postmoderni preobrat pomeni legitimizacijo pluralizacije moškosti in tudi očetovskih podob" (Švab, 2001, str. 124). Ker je v Sloveniji po razvezi kar 82 % otrok dodeljenih materam (Rener, Humer, Žakelj, Vezovnik in Švab, 2008, str. 175), sklepam, da so spremembe pri izvajanju starševske vloge po razvezi večje, intenzivnejše, kompleksnejše in nasploh težje za očete. Ko očetje prevzemajo vloge, v katerih nimajo predhodnih izkušenj ter hkrati ni nikakršnih norm, ki bi jih vodile pri nadaljnjem starševanju po tem, ko ne živijo več s svojimi otroki, se namreč pogosto lahko pojavijo težave z interakcijo (Madden-Derdich in Leonard, 2000).

Diplomsko delo je razdeljeno na dva dela in sicer na teoretični in empirični del. V teoretičnem delu sem predstavila nekatere sociološke pojme, ki so relevantni za raziskovalni del. Najprej sem se dotaknila pojma nuklearne družine, nato pa sprememb na področju družinskega življenja, kjer sem predstavila pluralizacijo družinskega življenja in družinskih oblik, fenomen novega očetovstva ter razvezo zakonske zveze. Nadalje sem se dotaknila starševanja po razvezi zakonske zveze, v sklepnem dejanju teoretičnega dela pa praks očetovanja po razvezi zakonske zveze. V empiričnem delu sem analizirala pridobljene rezultate intervjujev.

---

<sup>1</sup> Zaradi lažje berljivosti besedila v tej nalogi uporabljam množinsko obliko.

## 2 NUKLEARNA OZ. JEDRNA DRUŽINA KOT IDEALNI TIP

Strukturalni funkcionalisti so trdili, da sta družba in družina harmonični entiteti, harmonija pa je naravno stanje ljudi (Leeder, 2004, str. 50). Bili so mnenja, da je družina še posebno pomembna institucija družbe, saj se v njej izvajata dve ključni funkciji: primarna socializacija otrok in psihična stabilizacija odraslih posameznikov. Stabilne družine pa naj bi zagotavljale družbeni red in ekonomsko stabilnost.

Funkcionalisti so imeli v mislih specifično obliko družine, o kateri je pisal ameriški sociolog, funkcionalist Talcott Parsons. Poimenoval jo je nuklearna oz. jedrna družina, ki se je najintenzivneje začela pojavljati v obdobju po 2. svetovni vojni, natančneje v 50. in 60. letih kot adaptacija na moderne industrijske pogoje in se je v tistem obdobju zdela tudi najbolj prepričljiva. Pri nuklearni družini gre za izrazito patriarhalni družinski model, sestavljata pa jo heteroseksualni zakonski par ter njuni otroci, pri čemer je delitev vlog oz. dela strogo spolno pogojena: osrednja družinska vloga očeta je instrumentalna; oče služi denar in materialno preskrbuje družino, vloga matere pa je ekspresivna oz. emotivna; je gospodinja, ki skrbi za vzgojo in nego otrok. Z nuklearno družino v sociologiji družine pojmuje družinsko formo oz. organizacijo družinskega življenja heteroseksualnega, poročenega ali neporočenega, para z otroki. Gre za samostojno, od ostalih vertikalnih in horizontalnih sorodstvenih in družinskih mrež fizično oz. prostorsko ločeno rezidenčno enoto (Rener in drugi, 2008, str. 35). Nuklearna družina je tako postavljena za model moderne družine in je 'totalni' družbeni fenomen, saj je skupnost in institucija hkrati (Švab, 2001).

Ideja o nuklearni družini je tako že več desetletij prisotna v 'kolektivnih imaginarijah zahodne kulture', kar je povzročilo, da so bile vse druge družinske oblike ter načini življenja opredeljeni v razmerju do le-te. To pomeni, da gre pri pojmovanju nuklearne družine kot edine "prave" za popolnoma ideološko in hkrati problematično razumevanje, saj takšna ideologija spodbuja razlikovanje in postavlja meje med "prav" in "narobe"; favorizira namreč eno obliko družine, vse ostale pa v primerjavi do le-te pojmuje kot "napačne", "neprimerne", odklonske, ... S takšnim ločevanjem pa reproducira socialne razlike in pri posameznikih/cah vzbuja občutke nelagodja, osamljenosti, izključenosti in izoliranosti, hkrati pa v ozadju pušča občutke solidarnosti, pomoči in bližine (Rener in drugi, 2006, str. 21).



### 3 SPREMEMBE NA PODROČJU DRUŽINSKEGA ŽIVLJENJA

Tako v Sloveniji kot tudi drugod po Evropi, je prehod iz moderne v pozno modernost prinesel številne spremembe, ki zadevajo družino in družinsko življenje. Če smo v preteklosti lahko govorili o enotnem, univerzalnem modelu družine, pa danes temu še zdaleč ni tako.

#### 3.1 PLURALIZACIJA DRUŽINSKEGA ŽIVLJENJA IN DRUŽINSKIH OBLIK

V zadnjih nekaj desetletjih so se družine izrazito začele oddaljevati od modela nuklearne družine, sestavljene iz heteroseksualnega poročenega para z otroki. Družinsko življenje je postalo izredno raznovrstno, družina se je začela spreminjati tako po starostni kot po spolni strukturi, delitve družinskega dela so se spremenile, prav tako so se spremenile tudi vloge družinskih članov in družinski poteki.

Govorimo o pluralizaciji družinskega življenja in družinskih oblik (Rener in drugi, 2006, str. 63). Pluralizacija se sicer odvija na dveh ravneh: kot pluralizacija družinskih načinov življenja in kot pluralizacija družinskih oblik (Švab, 2001, str. 45), najbolj izrazito pa se kaže v spreminjanju maritalnega vedenja posameznikov, saj je moč zaznati vedno manjše število sklenjenih zakonskih zvez ob hkratnem povečanju števila razvez zakonskih zvez, večje pa je tudi število kohabitacij in ponovnega sklepanja zakonskih zvez. Posledično narašča tudi število reorganiziranih družin (npr. po razvezi nastanejo enostarševske družine, ki se lahko pozneje spet reorganizirajo v dvostarševske).

Spremembe se dogajajo tudi na področju prehajanja med posameznimi obdobji družinskega poteka. Le-ti so bili včasih jasno določeni oz. pričakovani s strani družbe, veljalo je namreč nepisano pravilo, v katerem starostnem obdobju naj bi posamezniki dosegli določeno stvar (npr. pri kateri starosti naj bi se osamosvojili, se poročili, imeli otroke, ...). Nasprotno pa danes ne moremo govoriti o nekakšnem univerzalnem družinskem poteku, ki bi ga prakticirala večina ljudi, saj se ti poteki vedno bolj individualizirajo, vedno bolj postajajo predmet posameznikove osebne odločitve, so nedoločljivi in raznovrstni, meša se tudi njihov vrstni red. Nekatera obdobja družinskega življenja se podaljšujejo (podaljšana mladost in podaljšano obdobje izobraževanja; vedno več mladih se izobražuje na diplomskih in podiplomskih ravneh, posledično se tudi pozneje osamosvojijo), druga krajšajo (obdobje aktivnega starševanja), nekatera se mešajo (nekateri se npr. poročijo preden imajo otroke, spet drugi imajo otroke pred

poroko), nekatera obdobja pa se v življenju posameznikov/c tudi ponavljajo (npr. ponovno sklepanje zakonskih zvez) (Rener in drugi, 2006).

Kot ugotavlja Švab (2001), družina kljub vsemu še vedno ostaja temeljna družbena institucija in spremembe nikakor ne nakazujejo na zaton le-te. Družina je namreč še vedno nosilka primarne socializacije otrok in psihične stabilizacije odraslih posameznikov.

### 3.2 FENOMEN NOVEGA OČETOVSTVA

O fenomenu t.i. novega očetovstva govorimo od sedemdesetih let 20. stoletja, pojem pa označuje premik od patriarhalnega družinskega modela (tj. nuklearna družina), v katerem so moški oz. očetje identificirani z vlogo materialnega preskrbovalca družine, k aktivnejšemu vključevanju moških v družinsko življenje, v bolj enakomerno delitev družinskega dela, skrb za otroke, ... (Rener in drugi, 2008, str. 7). Novo očetovstvo lahko razumemo kot del procesa pluralizacije moškosti, saj pojmovanje moškosti postaja čedalje bolj detradicionalizirano, fragmentirano in razpršeno (Rener in drugi, 2008, str. 37).

Fenomen novega očetovstva spada med aktualnejše in v zadnjem času najbolj raziskovane tematike v sociologiji družine (Rener in drugi, 2008, str. 34).

S spremembami na trgu dela, še posebno z nižanjem ravni brezposelnosti in večjo participacijo žensk na področju plačanega dela, se je vloga moških kot finančnih preskrbovalcev družine pričela krhati in še zdaleč ne predstavlja več jasnega indikatorja dobrega očetovanja. Tako moški kot ženske so pričeli zavračati ideje o tem, da bi se morali očetje osredotočiti zgolj oz. predvsem na ekonomsko vlogo v družini, medtem ko ženskam pritiče skrb za dom in otroke (Scott, 1997). Lastnosti novega očetovstva se kažejo v spreminjanju ideologije očetovstva na družbeni, sistemski ravni in v spreminjanju moške identitete na individualni ravni (Rener in drugi, 2008, str. 7).

Prakse, ki naj bi jih 'nov' oče izvajal, so najprej vključevale pomoč preobremenjenim partnerkam (lažja, rutinska dela v gospodinjstvu, ko so otroci mlajši in igra z njimi, ko so že malce starejši), kasneje pa so se jim pridružile še takšne, ki se veliko bolj kažejo tudi navzven, očetje pa jih izvajajo praktično že od samega spočetja otroka naprej; takšne prakse so npr. spremljanje partnerke na ginekološke, ultrazvočne in druge preglede v času nosečnosti,

navzočnost pri porodu, pomoč pri skrbi za dojenčka in igranje z otrokom (Rener in drugi, 2008, 2008, str. 8).

V Sloveniji trend k aktivnejšemu očetovanju oz. novemu očetovstvu še ni tako intenziven kot v zahodnoevropskih in predvsem severnoevropskih družbah, premiki, ki potekajo na tem področju, so namreč še daleč od dejanskega aktivnega očetovanja ter enakomerne delitve družinskega dela med partnerjema (Rener in drugi, 2008, str. 8). V Sloveniji je namreč še zmeraj ukoreninjena ideologija tradicionalne družine in družinskih vlog, prisotna pa je tudi ideologizacija materinstva (Rener in drugi, 2006, str. 79). Poleg tega pa so spremembe na področju zasebne sfere počasnejše kot tiste, ki se glede razmerij med spoloma dogajajo v javni sferi. Pričakovanja, da bodo spremembam na trgu delovne sile sledile tudi spremembe v zasebnosti, k bolj egalitarni delitvi družinskega oz. domačega dela, so se izkazala za napačna oz. vsaj preveč optimistična (Rener in drugi, 2008, str. 41).

Dermott (2003) ugotavlja, da kljub razpravam in razglasitvam o "novem očetovstvu", ki so v zadnjih desetletjih v literaturi dominantne, ni povsem jasno, kaj naj bi novo, "vključujoče" očetovstvo pravzaprav vsebovalo. Danes se tako zdi, da je lažje definirati, kaj dobro očetovstvo je, kot pa kaj le-to ni.

S sociološkega vidika se fenomen novega očetovstva navezuje na očetovsko vlogo in prakse očetovanja v nuklearni družini. Vendar pa je fenomen novega očetovstva vse prej kot omejen zgolj na aktivno očetovanje oz. aktivne očetovske prakse v nuklearni družini in šele v zadnjem času se ga reflektira tudi izven tega konteksta: npr. v povezavi z razvezami, starševanjem po razvezi, v enostarševskih in reorganiziranih družinah (Rener in drugi, 2008, str. 35).

### 3.3 RAZVEZA ZAKONSKE ZVEZE

Statistični urad Republike Slovenije (SURS, 2018) razvezo zakonske zveze definira kot postopek, ko sodišče s pravnomočno sodbo razveže obstoječo zakonsko zvezo dveh oseb različnega spola.

Sodišče razveže zakonsko zvezo na podlagi sporazuma zakoncev ali na podlagi tožbe za razvezo zakonske zveze. O razvezi zakonske zveze odloči okrožno sodišče. Zakonca morata v primeru, da se želita razvezati, izpolniti nekatere pogoje, med katerimi je tudi ta, da dosežeta sporazum glede varstva, vzgoje in preživljanja skupnih otrok ter glede njihovih stikov s staršema. Preden sodišče razveže zakonsko zvezo, mora ugotoviti, ali je s sporazumom

zakoncev poskrbljeno za varstvo, vzgojo in preživljanje skupnih otrok ter za stike med otroki in staršema v skladu s koristjo otrok ter o tem pridobiti mnenje centra za socialno delo (Ministrstvo za javno upravo, 2018).

Do 70. let prejšnjega stoletja se je v sociologiji o razvezah razpravljalo s precejšnjim negativnim prizvokom, veljale so za nekaj nezaželjenega in škodljivega, kot nekaj, kar razkraja družbeni red. Ker razveza zakonske zveze prekine družinsko rutino in spremeni prakse starševanja, je veljala za povzročitelja družinske dezorganizacije, ki se je odražala preko pretrganih stikov med člani družine, v 90. letih pa se je negativna konotacija razveze nekoliko zmanjšala in o njej se je raje razpravljalo z vidika družinske reorganizacije (Wang in Amato, 2000; Skevik, 2006).

Naraščanje števila razvez zakonskih zvez v zadnjih desetletjih je eden izmed najbolj opaznih indikatorjev pluralizacije družinskega življenja in oblik. Danes povečano število razvez beleži ogromno modernih industrializiranih držav (Wang in Amato, 2000) . Podobno tudi Beck in Beck-Gernsheim (2006, str. 34, 24) ugotavljata, da je število razvez v vseh zahodnih industrijskih državah precej visoko, v mestih se razveže vsak drugi, na podeželju pa približno vsak četrti zakonski par.

Hansson (2010) ugotavlja, da je bila večina evropskih držav v zadnjih desetletjih zaznamovana z občutnimi spremembami na področju družinskih oblik in spolnih relacij. Kljub temu, da se države razlikujejo po nekaterih specifikah, ki so v največji meri posledica kulturnih in religijskih norm ter razlik v zakonodaji, pa je rast stopnje razvezanosti zaznati praktično povsod.

Boh (1989, str. 280, 281) navaja, da je porast števila zakonskih razvez pričakovana ne glede na to, ali bi se v zakonodaji v zvezi z razvezo zgodile spremembe ali ne, saj je razveza zakonske zveze v veliki meri pravzaprav posledica demokratizacije odnosov med partnerjema in naraščajoče neodvisnosti žensk.

Nazorno nam rast števila razvez za Slovenijo prikazuje Statistični urad Republike Slovenije, katerega podatki segajo v leto 1954. Tega leta je bilo denimo vseh razvez zakonskih zvez v Sloveniji 747, deset let kasneje se je število povzpelo na 1971, leta 2000 na 2125, leta 2015 je bilo razvez zakonskih zvez 2432, leta 2016 pa smo v Sloveniji zabeležili 2531 razvez. Leta 2017 je število sicer nekoliko padlo (2387), vendar je pri tem potrebno v obzir vzeti podatek, da se število sklenjenih zakonskih zvez manjša, kar posledično prinese tudi manjše število

razvez. V tem primeru je relevantno opazovati razmerje med sklenjenimi zakonskimi zvezami in razvezami (SURs nam ponuja podatek za število razvez zakonskih zvez na 1000 sklenjenih zakonskih zvez), iz katerega ugotovimo, da je delež razvez še vedno zelo visok v primerjavi s preteklimi leti. Pomemben je tudi podatek, da je število razvez zakonskih zvez z otroki v primerjavi s številom razvez zakonskih zvez brez otrok višje; prvih je bilo leta 2016 zabeleženih 1269, leta 2017 pa 1203, medtem ko je bilo razvez brez otrok leta 2016 zabeleženih 1262, leta 2017 pa 1179 (SURs, 2018). Po podatkih Eurostata (2018) je stopnja razvez iz 0.8 na 1000 ljudi v letu 1965, narasla na 1.9 v letu 2016.

Razlogi za razvezo zakonske zveze so različni, vsekakor pa ne gre zanikati, da je naraščanje števila razvez posledica širših družbenih sprememb. Avtorji, ki se ukvarjajo s področjem sociologije družin, ugotavljajo, da so spremembe v delovanju družin in višanje števila razvez v največji meri posledica procesov individualizacije in sekularizacije, ki sta prišli z modernizacijo, k večjemu številu razvez pa je pripomogla tudi vedno večja enakopravnost med spoloma (Beck in Beck-Gernsheim, 2006; Beck-Gernsheim, 2002; Kalmijn in Poortman, 2006).

Kot ugotavljata Beck in Beck-Gernsheim (2006), je bila zakonska zveza v predindustrijskih družbah zveza dveh družin in ne toliko zveza dveh posameznikov. Takrat ljudje niso imeli možnosti lastne izbire partnerja/ke, poroke so bile dogovorjene, sklenjene pa so bile predvsem zaradi razlogov, ki so koristili družini. Ob prehodu iz predmoderne v moderno družbo, pa so se stvari korenito spremenile; ljudje so si lahko svobodno začeli izbirati partnerje/ice, pri čemer družina ni imela več nobene ali pa zelo malo besede. Modernizacija je hkrati prinesla tudi vse številčnejše izobraževanje in zaposlovanje žensk in ravno ti dve spremembi sta, poleg omenjenih, pomembno vplivali na vse večje število razvez (Cheal, 2008). To je sicer povsem pričakovana posledica, saj ženske s tem, ko vstopajo na trg dela, niso več ekonomsko odvisne od moških in zakonska zveza zanje v tem smilu ni več "potrebna" ali "nujna", če želijo preživeti, hkrati pa razveza zakonske zveze postaja vedno manj stigmatizirana, s strani družbe je vedno manj obsojana ter postaja vse bolj legitimna; tako lahko danes govorimo o normalizaciji razvez (Beck-Gernsheim, 2002).

Razveza zakonske zveze ima pomemben vpliv na več razsežnosti spreminjanja družinskih potekov. Nek družinski potek se z razvezo namreč prekine, po drugi strani pa se lahko kot posledica le-te prične nov (vzpostavljanje reorganizirane družine). "Z vidika družinskih potekov pomeni danes razveza zakonske zveze le eno od tranzicij v različne družinske oblike"

(Rener in drugi, 2008, str. 54). Razveze danes pomenijo družinske tranzicije, ki prinašajo nove družinske organizacije in nova starševska razmerja, ki jih v preteklosti nismo poznali. Spreminjajo se pomeni družine, starševstva, partnerstva, delitve dela; spreminjajo se pomeni, ki so v preteklosti označevali moderno nuklearno družino (prav tam).

Beck-Gernsheim (2002) ugotavlja, da se po razvezi družinska situacija spremeni za vse člane, a na različne načine. Začne se s selitvijo enega od partnerjev, spremeni se ekonomska situacija, spremeni pa se tudi organizacija vsakdanjega življenja. Družinski člani so se primorani na novo dogovoriti glede razmerij oz. odnosov, še posebno pomembni so tisti med starši in otroki, razvezana starša pa morata uskladiti tudi vprašanja glede starševanja in vzgajanja (Rener in drugi, 2008, str. 54).

Smart in Neale (1999, str. 45) izpostavljata, da prehod iz zakonske zveze v razvezo le-te, še zdaleč ni enostaven, hkrati pa si starši v trenutku, ko se jim rodi otrok, ne predstavljajo, da se bodo v prihodnosti morali spopasti z razvezo in posledično s spremembami v praksah starševanja, ki jih le-ta prinese.

#### 4 STARŠEVANJE PO RAZVEZI ZAKONSKE ZVEZE

Raziskovanje področja porazveznega starševanja je svoj razmah doživelo v 70. letih 20. stoletja (Kitson, 2006).

Ko govorimo o starševanju po razvezi, mnogi razmišljajo s predpostavko, da se prakse starševanja po tem, ko se starša razideta, ne spremenijo bistveno od starševanja v času, ko je zakonska zveza trajala in sta starša še živela skupaj. Vendar pa v realnosti temu še zdaleč ni tako. Načini oz. prakse starševanja, ki uspešno delujejo v času trajanja zakonske zveze, namreč še zdaleč ne bodo nujno uspešni tudi po razpadu le-te. Starševanje pred razvezo je v večini primerov le skopa priprava na starševanje po razvezi, veščine in kvalitete starša, ki so bile pričakovane prej, pa se lahko povsem razlikujejo od tistih, ki se jih od starša pričakuje po razvezi (Smart in Neale, 1999, str. 46).

Kot ugotavlja Walzer (2008), je prav obdobje razvez in ločitev čas, ko se spremenijo pričakovanja v zvezi z vlogo moškega in ženske v družini in ko se spol v okviru starševskih vlog na novo definira (Walzer, 2008, str. 6). Če naj bi bila torej zakonska zveza prostor, kjer se spol "ustvarja" oz. definira, pa je razveza lahko prostor, kjer se spol "na novo ustvarja" oz. redefinira v smislu, da ljudje modificirajo svoja pričakovanja glede moškega in ženskega vedenja in delovanja v družini (prav tam).

Smart in Neale (1999, str. 46) navajata, da je še zlasti za zahodne kulture značilno, da so vloge staršev močno spolno pogojene, tudi razumevanje med biti mama in biti oče se opazno razlikuje. Materinstvo v Veliki Britaniji v 90. letih prejšnjega stoletja si je skozi čas sicer ustvarilo dokaj močno identiteto, medtem ko je bilo očetovstvo ves čas sporno in izpostavljeno raznim negotovostim. Takšne ugotovitve so sicer nastale na primeru Velike Britanije, vendar pa jih je moč posplošiti tudi na širši kontekst, še posebno veljajo za zahodne države. Definicije o tem, kaj je dobra mama in dober oče, se skozi čas spreminjajo, saj so odvisne od individualnih okoliščin in sprememb. V realnosti pa to pomeni, da so lahko prakse, ki definirajo dobrega očeta v času, ko zakon še traja, povsem drugačne od tistih praks, ki definirajo dobrega očeta po razvezi zakonske zveze.

Kot ugotavlja Arendell (1997), se študije, ki se ukvarjajo s starševanjem po razvezi, danes osredotočajo na interakcijske procese in raznolike izkušnje, ki jih imajo družinski člani,

posledice, ki jih prinese razveza zakonske zveze, pa niso več razumljene kot problematične in negativne.

Smart in Neale (1999) opozarjata, da gre pri razvezi zakonske zveze za dihotomno relacijo ločenosti na eni in povezanosti na drugi strani; po razvezi se namreč vzpostavi ločeno življenje med sabo še vedno povezanih družinskih članov. Tudi po razvezi družinski člani namreč kljub ločenosti še vedno usklajujejo vsakdanja življenja, prakse starševanja in vzgoje otrok ter sklepajo kompromise. Smart in Neale (1999, str. 75) ugotavljata, da prakse starševanja po razvezi označujejo naslednji parametri: ločenost (družinski člani po razvezi živijo ločeno, prej pa so živeli skupaj), povezanost med družinskimi člani in spremenljivost praks starševanja in odnosov med starši ter med starši in otroki.

Ko govorimo o starševanju po razvezi, nikakor ne smemo pozabiti na odločitve sodišč o tem, komu so otroci po razvezi dodeljeni v skrbništvo, saj imajo le-ta močan vpliv na nadaljnje prakse starševanja. Kot ugotavlja Žakelj (2007, str. 7), odločitve sodišč odražajo širši sistem delujočih družbenih prepričanj ali prevladujočih praks. Ena izmed raziskav v ZDA, ki je bila opravljena v začetku 90. let prejšnjega stoletja je pokazala, da so na odločitve sodnikov o tem, kateri od staršev bo po razvezi imel primarno skrbstveno vlogo, imela vpliv naslednja prepričanja: da je mati boljši starš kot oče; da otroci, še posebej majhni, potrebujejo mater; da oče ne more biti zaposlen izven doma in hkrati tisti starš, ki vzgaja in neguje; da morajo očetje zato, ker matere veljajo za boljše starše, dokazati, da je mati "neprimerna"; prepričanje, da je, če sodišče otroke zaupa očetu, mati označena za "neprimerno" oziroma "nesposobno" (McNeely, 1998, 943).

Zakon torej še zdaleč ni spolno nevtralen in če je v preteklosti veljalo, da je bil oče "boljši" starš in so otroci ob razvezi pripadli očetu, je danes temu ravno nasprotno, saj sodišča nedvoumno preferirajo mater kot starša, ki je za otroke "bolj koristen". "Nevtralna obravnava znotraj starševskih vlog ni mogoča zato, ker se starševstvo v kulturi heteroseksualnosti neločljivo veže s spolom, s kategorijo, ki implicira razliko" (Žakelj, 2007, str. 8). Iz sodniških diskurzov je moč razbrati, kaj v današnjem času in prostoru pomeni biti dober oče ali mati, katere prakse očetovanja ali materinjenja so družbeno zaželene in kateri vidiki skrbstvene vloge so bolj pripisani materam in kateri očetom. Diskurz proizvaja pomen, ga strukturira in odraža (Rener in drugi, 2008, str. 168). "To pomeni, da tudi pojmovanje starševskih vlog ni dokončno, temveč se družbeno oblikuje in preoblikuje v diskurzu in z diskurzom" (Rener in drugi, 2008, str. 169).



Podobno ugotavlja Hansson (2007<sup>2</sup>, v Hansson, 2010), ki navaja, da je skrb za otroke pripisana večinoma mamam, vprašanje, kje bodo otroci živeli po ločitvi, pa je ponavadi rešeno na najbolj tradicionalen način - otroci ostanejo pri mami. "Družbena percepcija materinske vloge dopušča le eno, jasno definirano smer" (Rener in drugi, 2008, str. 188). Vsako sodstvo bo sicer priznalo, da ni nikakršne zakonsko določene osnove, ki bi dovoljevala kakršnokoli omejevanje ali zatiranje materinskih pravic. Vendar pa tudi ni nikakršne osnove za omejevanje očetovskih pravic, čeprav se v obstoječih praksah pogosto zdi, da je. Močno prisotne so namreč predpostavke o nezaupanju očetom in zaupanju materam, o katerih pa se praktično ne govori (Shevchenko, 2016, str. 92-93). Zelo jasna in pritrdilna zgornjim ugotovitvam pa je tudi statistika; po podatkih Statističnega urada RS je bilo namreč leta 2016 ob razvezi 73,5 % otrok dodeljenih materam, očetom je bilo dodeljenih 5,8 % otrok, obema staršema pa 17,7 % otrok (SURS, 2017).

Nekateri avtorji so mnenja, da na odnose po razvezi pomembno vpliva kakovost odnosov družinskih članov pred razvezo, vendar pa ni nujno, da se bodo dobri oz. slabi odnosi iz časov, ko je zakonska zveza še trajala, enako nadaljevali tudi v porazveznem življenju. Obstaja namreč velika verjetnost, da se bodo že v samem procesu razveze razvili konflikti, ki bodo vplivali na nadaljnje starševanje, pozneje pa tudi na odnos s širšim sorodstvom, novimi partnerji, ... (Smart in Neale, 1999).

---

<sup>2</sup> Hansson, L. (2007). Lahutusjärgsed pered tänasel perekonnaaastikul. *Haridus*, 5-6/2007, pp. 37-41.

## 5 PRAKSE OČETOVANJA PO RAZVEZI ZAKONSKE ZVEZE

Vloga očeta se spodbuja v smeri dejavnejše skrbi za otroke predvsem v obdobju po rojstvu otrok, pa četudi le v smeri sekundarne vloge, ki dopolnjuje materino, na drugi strani pa tudi v obdobju razvez zakonskih zvez in razpadov zunajzakonskih skupnosti, ko so otroci še posebno ranljivi (Rener in drugi, 2008, str. 168).

Smart (1999, str. 100) ugotavlja, da je bil prevladujoči diskurz 80. in 90. let prejšnjega stoletja osnovan na ideji, da se očetom na novo vlogo, ki so jo dobili po razvezi, ni uspelo prilagoditi ter na ideji o krizi očetovstva v smislu, da naj očetje ne bi bili več "potrebni" za družinsko življenje. Hkrati s tem diskurzom je prevladoval tudi diskurz o negativnih posledicah za otroke, ki naj bi jih prinesla razveza zakonske zveze. V obeh diskurzih je bila osrednja točka zaskrbljenost nad odsotnostjo očeta v družini. Danes sta omenjena diskurza bolj ali manj v ozadju, saj se, še posebno na heteroseksualni organizaciji partnerstva, na področju praks očetovanja in očetovstva odvijajo radikalne spremembe.

Raziskovalci, ki preučujejo odnose med družinskimi člani/cami po razvezi, navajajo različne razlage stopnje vpletenosti očetov v starševanje po razvezi. Odnos med očetom in otroki v zahodnih družbah ni neodvisen, saj je še vedno posredovan preko materinstva in ga zato ne moremo razumeti kot neposreden odnos z otroki. To torej pomeni, da, v primeru, da je mati v odnosu med očetom in otroki v času trajanja zakonske zveze nekakšna posrednica, po razvezi ne nastopa več v tej vlogi in oče je primoran vzpostaviti popolnoma nove odnose tako z otroki kot z bivšo partnerko (Smart, 1999; Smart in Neale, 1999). Smart in Neale (1997, str. 103) še dodajata, da mora oče poleg prevzemanja konkretne skrbi za otroke, vzpostaviti tudi nov odnos z materjo otrok in ne zgolj prekiniti stikov z njo. Tako so prakse očetovanja in nasploh odnos med očetom in otroki po razvezi odvisni od tega, kako mater redefinira odnos med očetom in otroki, le-ta pa je v veliki meri odvisen tudi od očetove aktivnosti v družini pred razvezo.

Ko govorimo o praksah očetovanja po razvezi, težava pogosto tiči v (pre)nizki stopnji vpletenosti očetov v porazvezno starševanje. Kot v raziskavi ugotavljata Leite in Mckenry (2002, str. 618), na omenjen problem vplivajo trije ključni dejavniki: konflikt z bivšo partnerko, geografska oddaljenost med otroki in očetom ter pomanjkanje jasne predstave o aktivni očetovski vlogi pri očetih samih. Problem tiči tudi v dejstvu, da je večina otrok po razvezi v

skrbništvo zaupanih materam, kar posledično očeta kot nerezidenčnega starša postavlja v vlogo "obiskovalca" (Leite in McKenry, 2002).

Smart in Neale (1999, str. 56-57) v svoji raziskavi na podlagi intervjujev, opravljenih z razvezanimi starši, predstavita tipologijo starševanja po razvezi, ki sloni na dveh elementih. Prvi element je starševska skrb, ki se nanaša na fizično in emocionalno delo pri vzgajanju otrok. Vključuje prakse kot so umivanje, oblačenje, hranjenje oz. kuhanje, skrb za zdravje, igranje, vzgajanje v smislu učenja pravilnega vedenja, pomoč pri domačih nalogah ter pomoč oz. sodelovanje pri raznih socialnih oz. družabnih aktivnostih otrok. Ta element se osredotoča na staršev odnos z otroki. Drugi element pa je starševska avtoriteta, ki se nanaša na stopnjo, do katere starši delijo oz. eden od staršev monopolizira sprejemanje odločitev o tem, kako je treba vzgajati otroke. Ta element vključuje npr. dolgoročne odločitve glede šolanja otrok in odločitve glede vere, na drugi strani pa tudi kratkoročne odločitve glede tega, kje in kako otroci preživljajo svoj čas, kako se oblačijo in s čim se prehranjujejo, kako jih pravilno disciplinirati, ... Ta element prav tako vključuje sprejemanje odločitev glede tega, kako naj bo starševstvo organizirano ter kako naj bodo razporejeni materialni in finančni viri. Element starševske avtoritete pa za razliko od elementa starševske skrbi, bolj predstavlja odnos med staršema in ne toliko odnosa med staršem in otroki.

Glede na omenjena elementa avtorici ugotavljata, da se prakse starševanja po razvezi pojavljajo v treh oblikah. Tipologija je sicer spolno nevtralna, vendar so, kot rečeno, v večini primerov rezidenčni starši matere.

Prva oblika je sostarševstvo (co-parenting), za katero je značilno deljenje starševske skrbi in starševske avtoritete. Ključna lastnost te oblike starševanja je, da se spremenijo prej obstoječe starševske vloge; tudi očetje namreč začnejo prevzemati skrbstveno vlogo, v očeh mater pa naj bi pravzaprav šele po razvezi postali primerni starši. Hilton, Desrochers in Devall (2001) v raziskavi denimo ugotavljajo, da je očetovanje samskih očetov pravzaprav bolj pozitivno naravnano, kot pa očetovanje poročenih očetov. Novo, aktivno udeležanje očetov matere spodbujajo in se nanj prilagajajo, spremenijo tudi določene poglede glede starševske odgovornosti in starševske identitete. Na vseh področjih skrbi in vzgoje otrok sta torej aktivno dejavna oba starša, oba imata z otroki neposredne stike, otroci preživijo enako časa z obema (imajo dva doma) in imajo z obema tesen odnos, oba starša pa se tudi udeležujeta šolskih sestankov in raznih drugih pomembnih dogodkov. Za takšno vrsto starševstva je značilno, da vloge staršev niso spolno pogojene (vsaj ne izrazito), hkrati pa je za realizacijo tovrstnega

starševanja med bivšima partnerjema potrebna ogromna mera sodelovanja, dogovarjanja in sklepanja kompromisov. Upoštevati morata namreč življenja drug drugega ne le takrat, ko gre za skrb glede otrok, temveč se morata prilagajati tudi drugim interesom in obveznostim bivšega partnerja, ki ima sedaj svoje ločeno življenje. Izredno pomembna lastnost takšne oblike porazveznega starševanja pa je tudi ta, da novi intimni partnerji razvezanega para niso razumljeni kot novi socialni starši. Pri tem modelu gre pravzaprav za nekakšno ohranjanje nuklearne družine, le da je le-ta prepletena z drugimi nuklearnimi družinami, ki imajo isto preteklost. Smart in Neale pa opozarjata, da takšen model starševanja na prvo žogo resda izgleda najboljši, vendar pa je prav zaradi naštetega takšna oblika starševanja zelo krhka, saj lahko hitro pride do konfliktov med staršema. Takšen način namreč zahteva ogromno več časa, usklajevanja, žrtvovanja in truda nasploh in ravno zato je lahko na dolgi rok obsojen na neuspeh.

Naslednja oblika starševanja po razvezi je skrbniška oblika, pri kateri si starša delita starševsko skrb, ne pa tudi starševske avtoritete. Slednja namreč pripada le tistemu staršu, pri katerem otroci živijo (večinoma materi), kljub temu, da oba aktivno sodelujeta pri negi in vzgoji otrok. Pri tej vrsti starševstva se odgovornosti obeh staršev precej jasno razlikujejo glede na spol, lahko celo bolj, kot so se v času pred razvezo. Otroci živijo pri enem staršu, z drugim pa ohranjajo redne stike. Za takšno obliko je značilno, da so matere tudi pred razvezo za otroke skrbele same in takšen način starševanja se le prenese v obdobje po razvezi. Očetje kot nerezidenčni starši v tem tipu starševanja niso vpleteni v vsakdanje življenje otrok, kljub temu, da z njimi ohranjajo stike. Starša vodita nekakšno paralelno starševstvo in drug z drugim nimata stikov oz. so le-ti redki. Preteklost razumejo kot nekaj, kar se je končalo. Pogosto za takšno obliko starševanja veljajo tudi selitve v druge kraje, z občutkom začetka novega življenja oz. družine. Novi intimni partner/ka v tem primeru igra vlogo novega socialnega starša, vendar ne v tradicionalni vlogi očima oz. mačehe. Vpletenost novih socialnih staršev v starševanje pa je intenzivnejša v primeru, ko gre za partnerja/ko tistega od staršev, pri katerem otroci živijo. Za skrbniško obliko starševanja so pogosto značilni nestabilni dogovori glede stikov, večinoma starša komunicirata posredno preko otrok. Tudi v tem primeru lahko pride do konfliktov med razvezanimi staršema, saj ni potrebe po aktivnem sodelovanju in komunikaciji. Prav tako kot pri sostarševanju, morajo tudi tukaj starši oblikovati nov način sodelovanja. Očetje so prisiljeni preoblikovati svojo očetovsko identiteto, pri čemer jim največjo oviro predstavlja omejenost časa, ki ga preživijo z otroki ter omejenost avtoritete, ki v največji meri pripada materam. Prednost takšne vrste starševanja je, da si starši lahko lažje vzpostavijo nadzor nad lastnim življenjem, saj so stiki z otroki ponavadi rutinski in določeni vnaprej in starši so posledično bolj

neodvisni pri kreiranju svojega življenja. Seveda pa je potrebno upoštevati dejstvo, da v večini primerov precej več neodvisnosti s statusom nerezidenčnega starša dobijo očetje.

Tretja oblika starševanja, ki se pojavlja, pa je enostarševstvo. V tem primeru otroci živijo z enim staršem, ki zanje sprejema vse odgovornosti; ni torej deljenja starševske skrbi in starševske avtoritete, saj oba elementa pripadata le enemu staršu. Drugi starš ima do otrok zelo nejasen odnos oz. ga sploh nima (npr. neredni obiski ali občasni stiki preko pisem oz. telefona). Pri enostarševstvu naj bi šlo za dve vrsti okoliščin, ki pogojujejo takšno vrsto porazveznega starševanja. Pri prvi gre za vprašanje očetove vpletenosti v starševanje. Kot ugotavljata Smart in Neale (1999, str. 64), očetje v nekaterih primerih prekinejo stike z otroki zaradi emotivnih, finančnih ali drugih praktičnih razlogov. Njuna raziskava pa je pokazala, da so očetje z otroki stik sicer ohranjali, vendar so ga s težavo vzpostavljali, še posebno je to veljalo za tiste očete, ki so imeli tudi v času pred razvezo odnos z otroki posredovan preko matere. Raziskava je tudi pokazala, da so očetje težje ohranjali stik z otroki, če so bili le-ti mlajši, imeli pa so tudi težave z usklajevanjem stikov z otroki in ostalimi obveznostmi, še posebno se je to izkazalo v primerih, ko so imeli očetje novo partnerko oz. družino. Druga vrsta okoliščin, ki vplivajo na razvoj enostarševanja, pa je kakovost odnosa med staršema ter med staršema in otroki. Enostarševanje se je tako vzpostavilo v primerih, ko je bil odnos med staršema konflikten, nezaupljiv (npr. mati ni zaupala očetu, da bo otrokom sposoben zagotoviti osnovno skrb) ali celo sovražen. V nekaterih primerih so bili lahko mati in otroci tudi žrtve nasilja in zlorabe; v tem primeru je nerezidenčni starš (največkrat oče), redefiniran kot nezaželen oz. kot starš, ki predstavlja nevarnost.

Čeprav se največkrat zdi, da so "žrtve" porazveznega starševanja (še posebno v primeru skrbniškega starševanja in enostarševanja) zgolj matere, na katere pade največ bremena glede vzgoje in nege otrok, pa je lahko tudi za očete kot nerezidenčne starše, prekinitvev stikov v takšni obliki, kot so je bili vajeni pred razvezo, težavna, še posebno, če se s tem niso strinjali. Vendar pa razveza ne prinese zgolj ovir, temveč tudi priložnost, da starši zapustijo eno obliko starševske identitete in oblikujejo drugo, kar velja še posebno za očete. Nekateri očetje po razvezi celo razvijejo novo identiteto, ki je nastala kot posledica tega, da so otroci z njimi živeli določen čas. Identitete niso zamenjali nenadoma, temveč so jo gradili postopoma skozi obdobje, ko so dejansko več časa preživljali s svojimi otroki. Vendar pa so takšni očetje v manjšini, večina namreč še vedno ostaja v vlogi materialnega preskrbovalca, ki otroke le občasno obiše (Smart in Neale, 1999, str. 55-56).

Smart (1999, str. 105) pa opozarja, da oblik starševanja, ki se razvijajo po razvezi, nikakor ne moremo pojasniti zgolj z nekimi subjektivnimi dejavniki oz. z osebnimi konflikti, ki vladajo med staršema. Poleg emotivnih in kognitivnih dejavnikov namreč pomembno vlogo igrajo tudi strukturni dejavniki, ki so povezani z neenakostmi med spoloma in determinirajo porazvezne prakse očetovanja (Rener in drugi, 2008, str. 61). Kot piše Skevik (2006), so zelo močan strukturni dejavnik socio-ekonomske značilnosti očetov, med katere spadajo finančna situacija očetov, zaposlenost ter izobrazba. "Iz tega lahko sklepamo, da so prakse sostarševanja, ki danes pomenijo nekakšen ideal porazveznega starševstva, omejene zgolj na določeno socialno skupino visokoizobraženih in finančno dobro preskrbljenih očetov" (Rener in drugi, 2008, str. 61-62). Vendar pa nikakor ne pomeni, da omenjeni lastnosti predstavljata zagotovilo za aktivno očetovanje po razvezi (Rener in drugi, 2008, str. 62).

V prihodnosti pa ne gre pričakovati bistvenih sprememb na področju prepletenosti starševstva s spolnimi dinamikami moči ter dejanskim uveljavljanjem novega, aktivnega očetovstva in očetovanja, saj so strukturne neenakosti še vedno močno zakoreninjene, hkrati pa so tudi največje ovire na poti do aktivnega porazveznega očetovanja predvsem strukturne in ne toliko subjektivne (Rener in drugi, 2008, str. 61-62).

"Ne glede na to, da so številni očetje tudi v porazveznem obdobju aktivno vpleteni v skrb za otroke ter z otroki vzpostavljajo (tudi neposredovane) odnose, ostaja dejstvo, da je aktivno očetovstvo še vedno prej družbeni ideal kot pa družbena realnost – tudi, ali pa še toliko bolj, v porazveznih situacijah" (Rener in drugi, 2008, str. 62). Vendar pa omenjenih spolnih hierarhij ne smemo razumeti enoznačno; negativne niso namreč le za ženske, ki so posledično bolj obremenjene, temveč tudi za moške. Nekateri dejavniki, ki predstavljajo ovire na poti do aktivnega očetovanja, pa se lahko najbolj nazorno pokažejo prav v situacijah kot so ločitve in razveze (Rener in drugi, 2008, str. 62). Ko se sodišče odloča o zaupanju otrok v nadaljnje varstvo in vzgojo oz., ko se odloča, komu bo pripadla primarna skrbstvena vloga v nadaljnjem življenju otrok, v obzir vzame dotedanjo realizacijo vloge očeta v smislu prevzemanja skrbi (nega, varovanje, skrb za izobraževanje in zdravje, skupno preživljanje prostega časa, ...). S tem se opredeli tudi nadaljnja vloga očeta v skrbi za otroke (Rener in drugi, 2008, str. 168).

Nadalje Smart in Neale (1999, str. 52) še dodajata, da se tudi po razvezi zakona kaže moška tradicionalna vloga preskrbovalca, saj je očetom v večini primerov najbolj pomembno, da otrokom zagotovijo dobre materialne pogoje tudi po razvezi in s tem poskrbijo za otroke. Moški

torej svojo identiteto očeta gradijo bolj preko finančne skrbi za otroke in ne toliko preko nege in vzgoje; ti dve sta nameč še vedno v večji meri prepuščeni ženskam.

"Očetovska vloga se kaže kot izjemno heterogena, legitimna je prav toliko njihova odsotnost kot aktivna primarna skrb za otroke" (Rener in drugi, 2008, str. 189). Ravno zaradi heterogenosti in kompleksnosti očetovske vloge, je le-ta še toliko bolj relevantna in pomembna za nadaljnje raziskovanje, odnos med otroki in očetom po razvezi pa je izrednega pomena tako za otroke kot za očeta in nič manj "naraven" od odnosa, ki ga imajo otroci z materjo. Znotraj psihologije namreč velja, da je za psihološki razvoj otrok najboljše, da imajo oba od staršev, hkrati pa iz psihologije izhaja tudi načelo zagovarjanja stikov otrok s tistim od staršev, s katerim otroci ne živijo (Rener in drugi, 2008, str. 173).

## 6 POVZETEK TEORETIČNEGA DELA

Od modernega modela nuklearne družine, sestavljene iz heteroseksualnega poročenega para z otroki, so se v zadnjih nekaj desetletjih družine izrazito začele oddaljevati. Govorimo o pluralizaciji družinskega življenja in družinskih oblik (Rener in drugi, 2006, str. 63). Pluralizacija se sicer odvija na dveh ravneh: kot pluralizacija družinskih načinov življenja in kot pluralizacija družinskih oblik (Švab, 2001, str. 45), ki se najbolj izrazito kaže v spreminjanju maritalnega vedenja posameznikov, saj je moč zaznati vedno manjše število sklenjenih zakonskih zvez ob hkratnem povečanju števila razvez zakonskih zvez, obenem pa je večje tudi število kohabitacij in ponovnega sklepanja zakonskih zvez.

Naraščanje števila razvez zakonskih zvez v zadnjih desetletjih je eden izmed najbolj opaznih indikatorjev pluralizacije družinskega življenja in oblik. Povečano število razvez namreč danes beleži ogromno modernih industrializiranih držav (Wang in Amato, 2000).

V kontekstu pluralizacije družinskih načinov življenja lahko govorimo tudi o fenomenu t.i. novega očetovstva. Pojem označuje premik od patriarhalnega družinskega modela (tj. nuklearna družina), v katerem so moški oz. očetje identificirani z vlogo materialnega preskrbovalca družine, k aktivnejšemu vključevanju moških v družinsko življenje, v bolj enakomerno delitev družinskega dela, skrb za otroke, ... (Rener in drugi, 2008, str. 7). Novo očetovstvo lahko razumemo kot del procesa pluralizacije moškosti, saj pojmovanje moškosti postaja čedalje bolj detradicionalizirano, fragmentirano in razpršeno (Rener in drugi, 2008, str. 37). Kljub temu, da se fenomen novega očetovstva s sociološkega vidika navezuje na očetovsko vlogo in prakse očetovanja v nuklearni družini, je fenomen novega očetovstva vse prej kot omejen zgolj na aktivno očetovanje oz. aktivne očetovske prakse v nuklearni družini in šele v zadnjem času se ga reflektira tudi izven tega konteksta: npr. v povezavi z razvezami, starševanjem po razvezi, v enostarševskih in reorganiziranih družinah (Rener in drugi, 2008, str. 35).

Kot ugotavlja Walzer (2008), je prav obdobje razvez in ločitev čas, ko se spremenijo pričakovanja v zvezi z vlogo moškega in ženske v družini in ko se spol v okviru starševskih vlog na novo definira (Walzer, 2008, str. 6). Če naj bi bila torej zakonska zveza prostor, kjer se spol "ustvarja" oz. definira, pa je razveza lahko prostor, kjer se spol "na novo ustvarja" oz.



redefinira v smislu, da ljudje modificirajo svoja pričakovanja glede moškega in ženskega vedenja in delovanja v družini (prav tam).

Čeprav se največkrat zdi, da so "žrtve" porazveznega starševanja (še posebno v primeru skrbniškega starševanja in enostarševanja) zgolj matere, na katere pade največ bremena glede vzgoje in nege otrok, je lahko tudi za očete kot nerezidenčne starše, prekinitvev stikov v takšni obliki, kot so je bili vajeni pred razvezo, težavna, še posebno, če se s tem niso strinjali. Vendar pa razveza ne prinese zgolj ovir, temveč tudi priložnost, da starši zapustijo eno obliko starševske identitete in oblikujejo drugo, kar velja še posebno za očete. Nekateri očetje po razvezi celo razvijejo novo identiteto, ki je nastala kot posledica tega, da so otroci z njimi živeli določen čas. Identitete niso zamenjali nenadoma, temveč so jo gradili postopoma skozi obdobje, ko so dejansko več časa preživljali s svojimi otroki. Vendar pa so takšni očetje v manjšini, večina namreč še vedno ostaja v vlogi materialnega preskrbovalca, ki otroke le občasno obišče (Smart in Neale, 1999, str. 55-56).

"Ne glede na to, da so številni očetje tudi v porazveznem obdobju aktivno vpleteni v skrb za otroke ter z otroki vzpostavljajo (tudi neposredovane) odnose, ostaja dejstvo, da je aktivno očetovstvo še vedno prej družbeni ideal kot pa družbena realnost – tudi, ali pa še toliko bolj, v porazveznih situacijah" (Rener in drugi, 2008, str. 62).

## 7 EMPIRIČNI DEL

Z diplomsko nalogo sem želela raziskati, kako se prakse starševanja spremenijo po razvezi staršev. Pri tem sem se osredotočila zgolj na očete in torej na spremembe, ki jih moški sami zaznavajo kot očetje v odnosu do svojih otrok po tem, ko so se razvezali od svoje partnerke oziroma matere njihovih otrok. V prvi vrsti me je zanimalo, če očetje kakršnekoli spremembe sploh zaznavajo, nadalje pa, kakšne te spremembe so, na kakšne načine se izražajo in kakšen vpliv imajo nanje. Prav tako me je zanimalo tudi, če so te spremembe skozi oči očetov dobre ali slabe in če je čas, ki ga očetje po razvezi preživijo s svojimi otroki, morebiti bolj kvalitetno in koristno preživet, kot je bil v času trajanja zveze. V prvem, teoretičnem delu diplomske naloge, sem podrobneje obravnavala teme, ki so relevantne za raziskovanje področja praks starševanja oz. očetovanja po razvezi zakonske zveze, z empiričnim delom pa sem želela ugotoviti drugih avtorjev, ki sem jih predstavila v teoretičnem delu, preveriti oziroma dopolniti ter odgovoriti na raziskovalna vprašanja, ki jih bom predstavila v nadaljevanju diplomske naloge.

### 7.1 METODOLOGIJA

Metoda, s pomočjo katere sem se lotila empiričnega dela diplomske naloge, je bila kvalitativna in sicer pol-strukturiran intervju. Takšna oblika intervjuja se mi je zdela glede na področje, ki sem ga želela raziskati, najbolj primerna. Pol-strukturiran intervju se uporablja kadar želimo zbrati tudi nekatere dodatne informacije in priti do dodatnih spoznanj, pri čemer je stopnja obvladljivosti tovrstnega intervjuja zadostna. V primerjavi z nestrukturiranim je pri polstrukturiranem intervjuju večina vprašanj vnaprej določenih. Kljub temu je pri vsakem vprašanju prostor za podrobnejši odgovor oziroma misel (Wilkinson in Birmingham, 2003, str. 45). Vprašanja, na katera sem želela dobiti odgovore, sem imela torej že vnaprej določena, vendar pa nisem želela, da bi intervjuji potekali po strogo načrtani poti, saj bi s tem samo vzdušje lahko postalo zelo togo in nesproščeno, tega pa si nikakor nisem želela, saj bi se s tem intervjuvanci lahko preveč "zaprli vase", posledično pa bi najverjetneje dobila zelo skope, morda celo neiskrene odgovore, še posebno pri bolj občutljivih vprašanjih. Med potekom intervjujev sem se tako držala vprašanj, ki sem jih imela vnaprej zapisana, hkrati pa sem intervjuvancem dopuščala prosto pot pri odgovorih v smislu, da so lahko povedali tudi kaj, kar

v vprašanjih ni bilo eksplicitno izraženo, trudila sem se tudi, da bi intervjuji potekali kot nekakšni sproščni razgovori in da ne bi bili preveč formalni in neosebni.

Raziskovalna vprašanja, ki sem jih z diplomskim delom želela raziskati, so bila:

1. Kakšne so spremembe v praksah očetovanja po razvezi?
2. Kako odnos z bivšo partnerko vpliva na prakse očetovanja po razvezi?
3. Ali se podporna in asistentska vloga očeta po razvezi zmanjša in postane bolj osrednja, morda pomembnejša (npr. očetje opravljajo tudi tista opravila, ki so jih v času zakona opravljale izključno ženske oz. mame)?
4. Ali moški kot očetje po razvezi prispevajo k upadanju prakticiranja patriarhalne tradicije ter posledično k bolj enakomerni porazdelitvi starševskih vlog med spoloma?
5. Ali moški, ki po razvezi aktivno izvršujejo vlogo očeta in imajo redne stike z otroki, morda prispevajo k razbremenitvi žensk bolj kot pred razvezo?
6. Je čas, ki ga očetje po razvezi preživijo s svojimi otroki, bolj/manj produktivno in koristno preživet, kot je bil v času zveze?

Intervju sem razdelila na pet sklopov vprašanj, pri čemer je prvi sklop zajemal splošne, sociodemografske podatke, ostali štirje sklopi pa so bili sestavljeni iz vsebinskih vprašanj, vezanih na pred in porazvezne prakse očetovanja, sledili pa so si kronološko, da so logično zajeli sosledje dogodkov oz. obdobji od časa trajanja zakonske zveze, do obdobja ustaljenega družinskega življenja po razvezi. V vsakem od teh sklopov pa sem se osredotočila predvsem na prakse očetovanja ter njihovo doživljanje očetovstva oz. starševstva.

Prvi sklop vsebinskih vprašanj se je navezoval na obdobje pred razvezo. Iz teh vprašanj sem v prvi vrsti želela izvedeti koliko in na kakšen način so bili očetje v tem obdobju vključeni v družinsko delo in skrb za otroke ter kako sta si s takratno partnerko ta dela razdelila.

Drugi, najkrajši sklop, je zajemal vprašanja, ki so se dotikala obdobja med razveznim postopkom. Tu sem od intervjuvancev želela izvedeti, kako je potekal prehod v razvezo, kako so ga doživljali, kako sta se z bivšo partnerko dogovorila glede skrbništva, ...

Tretji in četrti sklop sta bila najobsežnejša sklopa. V tretjem sem intervjuvance spraševala o konsolidaciji odnosov po razvezi. Zanimal me je odnos, ki ga imajo z bivšo partnerko, če in kako ta vpliva na odnos, ki ga imajo s svojimi otroki, kakšne so okoliščine komunikacije, ki jo

imajo z bivšo partnerko, kako usklajujejo morebitno zdajšnje partnersko življenje in odnos z otroki, zanimalo so me tudi morebitne spremembe v doživljanju vloge očeta po razvezi, ...

V četrtem, zadnjem sklopu, pa sem očete spraševala o trenutnem obdobju. Zanimalo me je, kako pogosti so stiki, ki jih imajo s svojimi otroki, koliko in kako so zdaj vključeni v vzgojo in nego otrok, ali oziroma kako se čas, ki ga zdaj preživijo s svojimi otroki, razlikuje od časa, ki so ga z njimi preživeli pred razvezo, ... Namen tega sklopa vprašanj je bilo torej pridobiti čimveč informacij o morebitnih spremembah v praksah očetovanja, ki so posledica razveze.

## 7.2 POTEK RAZISKAVE

Do vzorca intervjuvancev sem prišla s pomočjo metode "snežne kepe" oziroma metode "snowball". To pomeni, da sem vzorčila preko svoje socialne mreže. Za sodelovanje v intervjuju sem najprej prosila nekaj svojih prijateljev in znancev, ki so ustrezali merilom, nato pa sem jih prosila, da so mi pomagali navezati kontakte s svojimi znanci, ki so bili nadaljnji kandidati za intervju.

Intervjuvala sem deset razvezanih očetov, ki imajo vsaj enega otroka iz prejšnjega zakona in imajo z njim redne in pogoste stike, pri čemer ni bila pomembna starost očeta ali otroka. Intervjuje sem izvajala meseca marca in aprila 2019, vsi pa so potekali individualno (face to face). Na tak način sem prišla do kar najbolj točnih in jasnih odgovorov, sam potek intervjuja pa je bilo na tak način najlažje koordinirati.

Z večino sodelujočih v raziskavi sem se za intervju dogovorila na njihovem domu, saj sem želela, da pogovor poteka na kraju, kjer se intervjuvanci počutijo najbolj varno, udobno in sproščeno, ostale pa sem povabila k sebi domov. To so bili predvsem tisti, ki sem jih osebno poznala, saj me ni skrbelo, da bi se pri meni počutili nelagodno. S takšno izbiro krajev za izpeljavo intervjujev sem si želela zagotoviti kar najbolj iskrene odgovore, bila sem tudi mnenja, da se bodo v prostoru, kjer se počutijo varne, intervjuvanci bolj razgovorili. Nekateri so pri odgovarjanju sicer potrebovali malce spodbude z dodatnimi podvprašanji, večina pa je bila nasploh kar zgovorna in odgovore na zastavljena vprašanja sem pridobila brez posebnih težav. Na začetku je bilo sicer malce nelagodja in nesproščenosti občutiti s strani vseh, vendar pa se je tekom intervjuja vzdušje sprostil, intervjuvanci pa so sčasoma postajali bolj odprti in komunikativni.

Intervjuvancem sem na samem začetku na kratko predstavila vsebino intervjuja ter njegov namen, nato pa sem jih prosila za dovoljenje, da pogovor snemam. Zagotovila sem jim, da bo posnetek kasneje izbrisan, intervju pa namenjen zgolj v raziskovalne namene moje diplomske naloge ter anonimen hkrati. Posnete intervjuje sem nato pretipkala v elektronsko obliko. Prepise intervjujev sem jim nato tudi poslala v avtorizacijo, s čimer so se imeli možnost prepričati, da so imena izmišljena, njihovi odgovori pa niso kakorkoli spremenjeni oz. prirejeni.

Pretipkane intervjuje sem razčlenila na sestavne dele. S tem sem dobila enote kodiranja. Bolje je, da za enote izberemo smiselno zaključene dele besedila, kot pa, da bi določili besede, stavke ali odstavke. Eden izmed načinov razčlenjevanja besedila je, da dele besedila izpuščamo; torej, da tiste dele besedila, ki ga nameravamo kodirati, podčrtamo, tisti deli, ki jih ne nameravamo upoštevati, pa ostanejo nepodčrtani. Izpuščene dele lahko popolnoma ignoriramo, v kolikor so popolnoma irelevantni za namen raziskave, lahko pa so nam tudi v pomoč, da izbrane dele besedila lažje umestimo v kontekst in jih torej ne ignoriramo popolnoma (Mesec, 1998, str. 104). Tudi sama sem relevantne dele besedila podčrtala, nekateri nepodčrtani deli pa so mi bili v pomoč, da sem označene dele lažje umestila v kontekst.

### 7.3 SOCIO-DEMOGRAFSKE ZNAČILNOSTI VZORCA

Naj ponovno omenim, da so imena intervjuvancev izmišljena. Intervjuvala sem:

Jan: 39 let                      Marko: 35 let

Simon: 49 let                      Anže: 45 let

Boštjan: 39 let                      Uroš: 44 let

Luka: 41 let                      Rok: 39 let

Matevž: 40 let                      Blaž: 37 let

Povprečna starost intervjuvanih je 40,8 let, pri čemer se razpon let giblje med 35 in 49 leti.

Največ intervjuvanih ima srednjo poklicno izobrazbo; takšnih je pet, sledijo jim tisti, ki imajo višjo strokovno izobrazbo in univerzitetno izobrazbo; v obeh primerih sta dva takšna, en intervjuvanec pa ima gimnazijsko izobrazbo.

Šest intervjuvanih živi v manjšem mestu/kraju, trije intervjuvani živijo v velikem mestu, en intervjuvani pa živi na podeželju.

V povprečju je od razveze med intervjuvanimi očeti minilo tri leta, pri čemer je najkrajše obdobje od razveze eno leto (pri dveh intervjuvanih), najdaljše pa šest let (pri enem intervjuvanem).

V novem partnerskem razmerju so štirje intervjuvani, šest pa jih ni.

Povprečno število otrok med intervjuvanimi sedaj je 1,5, ob razvezi pa 1,3.

Povprečna starost otrok med intervjuvanimi sedaj je 11,2 leti, ob razvezi pa 6,5 let.

Dva izmed intervjuvanih, ki sta trenutno v novem partnerskem razmerju, imata po enega otroka iz tega razmerja in po enega otroka iz prejšnje zakonske zveze, vsi ostali intervjuvani pa imajo otroke le iz prvega zakonskega razmerja.

#### 7.4 PREDSTAVITEV REZULTATOV

V sledečem delu diplomske naloge bom predstavila vsebinske rezultate opravljenih intervjujev. Kot rečeno, sem intervju razdelila na pet kronološko sledečih sklopov vprašanj, ki so se nanašala na prakse očetovanja pred in po razvezi. Tudi rezultate bom predstavila po posameznih sklopih, v istem vrstnem redu, kot so bili zastavljeni intervjuvancem.

##### OBDOBJE PRED RAZVEZO

Vloge, ki naj bi jih moški kot očetje izvrševali v kontekstu fenomena novega očetovstva, so se na primeru opravljenih intervjujev izkazale za izrazito prisotne. Večina intervjuvanih očetov je namreč povedala, da so se v obdobju pred razvezo aktivno vključevali v družinsko delo in skrb za otroke. Vendar pa so jasno izrazili tudi dejstvo, da so bile takratne partnerke pri tem dejavne bolj, za kar so kot razlog najpogosteje navajali naravo plačanega dela, ki so ga opravljale ženske (neredno delo, polovični delovni čas, delo od doma) ali starost otrok, saj naj bi bile po njihovem mnenju mame, še posebno v najzgodnejših letih otroštva, bolj primerne za skrb in nego majhnih otrok oziroma naj bi bili otroci nanje bolj navezani.

"Je bila pa bivša bolj dejavna ... Je bila pač doma in je imela čas, jaz pa v službi vsak dan do 6h, 7h ... Logično potem ane, da se je več ukvarjala z njo " (Marko, osebni intervju, 2019).<sup>3</sup>

"Vključeval sem se kar veliko, je pa res, da ne toliko, kot se je bivša žena. Mama je le mama in ima, kar se otrok tiče, ponavadi več opravil in skrbi, ker so tudi otroci bolj navezani na mamice pomojem" (Boštjan, osebni intervju, 2019).<sup>4</sup>

Izkazalo se je tudi, da so očetje v obdobju pred razvezo večinoma prevzemali podporno vlogo oz. so svojim partnerkam nudili pomoč pri negi in skrbi za otroke, medtem ko je bila vloga žensk pri tem še vedno osrednja. Najpogosteje so izpostavljali dve opravili, ki jih nikdar niso počeli oz. le redko in sicer previjanje in hranjenje, bolj dejavni pa so bili pri razvozi in pri igri z otroki.

"Igral sm se ful veliko z njo, na sprehode sva hodila ven, z vozičkom še, ko je bila majhna ... Bivša pa pri teh stvareh, ki jih pač ženske počnejo, previjanje, pa hranjenje in oblačenje. Hja, previl je pomojem nisem nikoli, mogoče res samo parkrat, ostale stvari sem pa tudi naredil, če je bilo treba" (Marko, 35 let).

"Jaz sem bil zadolžen bolj za kakšne razvoze okoli, pa za igranje in tako ... Bivša žena pa bolj za kopanje in hrano ... " (Uroš, osebni intervju, 2019).<sup>5</sup>

Nihče izmed intervjuvancev ni izpostavil, da bi imel v času, ki ga je pred razvezo preživel z otroki, posebne težave, če že, pa so se po pomoč najpogosteje obrnili k svoji mami, redkeje tudi k tašči ali sestri, le eden izmed intervjuvancev pa je navedel, da se je po pomoč obrnil k moškemu.

"Za kakšen nasvet sem svojo mamo vprašal, ali pa enega kolega, ker ima on že starejše otroke in je dal že vse to skozi in mi je znal kaj pametnega povedat" (Jan, osebni intervju, 2019).<sup>6</sup>

Kot ugotavljajo že slovenske avtorice (Rener in drugi, 2006, str. 79), lahko na podlagi opravljenih intervjujev tudi sama potrdim, da je v Sloveniji še zmeraj ukoreninjena ideologija tradicionalne družine in družinskih vlog, kar se očitno širi tudi na ožje sorodstvo. Glede na to,

---

<sup>3</sup> Zvočni posnetek in zapis intervjuja sta v obliki surovih podatkov na voljo pri avtorici.

<sup>4</sup> Zvočni posnetek in zapis intervjuja sta v obliki surovih podatkov na voljo pri avtorici.

<sup>5</sup> Zvočni posnetek in zapis intervjuja sta v obliki surovih podatkov na voljo pri avtorici.

<sup>6</sup> Zvočni posnetek in zapis intervjuja sta v obliki surovih podatkov na voljo pri avtorici.

da so se vsi intervjuvanci po pomoč obrnili na osebe ženskega spola, je mogoče reči, da se v Sloveniji skrb in nego otrok še vedno pojmuje kot vlogo, ki v prvi vrsti pritiče ženskam.

Večina intervjuvancev prav tako ni navedla, da bi med njimi in bivšo partnerko glede skrbi za otroke v času zveze pogosto prihajalo do konfliktov. Do konfliktov je sicer prihajalo, vendar v večini primerov primarni vzrok teh konfliktov ni bil povezan z otroki. V primerih, ko so otroci bili vzrok za konflikt, pa je le-tega sprožilo nestrinjanje partnerjev glede skrbi in vzgoje.

"Mene je motilo, ker je bila zmeraj preveč zaščitniška do njega in je pretiravala s kakšnimi stvarmi. Je malo kašljala pa je že delala dramo, kot da je v smrtni nevarnosti, dobesedno. In je bilo treba obvezno takoj k zdravniku, za vsako najmanjšo stvar. Pa sem hotel, da bi mi kaj pomagal okoli hiše postoriti, pa je vedno rekla, da je še premajhen, da bi delal" (Simon, osebni intervju, 2019).<sup>7</sup>

#### OBDOBJE MED RAZVEZANIM POSTOPKOM

Smart in Neale (1999, str. 45) izpostavljata, da prehod iz zakonske zveze v razvezo le-te, še zdaleč ni enostaven in tudi sama lahko na podlagi odgovorov intervjuvanih očetov njuno ugotovitev potrdim. Za vse intervjuvance je bil prehod iz zveze v razvezo namreč čas, v katerem so doživljali negativne občutke. Večina intervjuvanih očetov je navedla, da je bil prehod v razvezo težek čas, pri čemer sta večino intervjuvancev spremljala skrb in strah pred prihodnostjo, še posebno glede odnosa z otroki.

"Jaz sem si najbolj delal skrbi okoli odnosa, ki ga bom potem imel z otroki. Bal sem se, da bi me zasovražila in da bi mene krivila, ker sem razdril družino. Ker sem vseeno nekako imel občutek, da sta na mami bolj navezana in da če bosta koga krivila, bosta sigurno mene. Ful bedni občutki skratka, ne znam drugače opisati" (Luka, osebni intervju, 2019).<sup>8</sup>

Podobno je povedal tudi Blaž, čigar izkušnja je bila izmed vseh intervjuvanih najbolj travmatična: "Jaz sem v depresijo padel ... Nekaj mesecev se sploh nisem mogel skupaj spraviti, vsega sem se bal. Kako bo glede otroka, kako se bom sam znašel, kako bo glede preživnine, obiskov, da ne bo z otrokom manipulirala ... Nisem ji več zaupal. Nisem mogel jesti normalno, niti spat, shujšal sem ful ... " (Blaž, osebni intervju, 2019).<sup>9</sup>

---

<sup>7</sup> Zvočni posnetek in zapis intervjuja sta v obliki surovih podatkov na voljo pri avtorici.

<sup>8</sup> Zvočni posnetek in zapis intervjuja sta v obliki surovih podatkov na voljo pri avtorici.

<sup>9</sup> Zvočni posnetek in zapis intervjuja sta v obliki surovih podatkov na voljo pri avtorici.



Glede dogovora o skrbništvu nihče izmed intervjuvanih ni izpostavil, da bi med njim in takratno partnerko prišlo do večjega spora. Večina je namreč povedala, da jih dejstvo, da ima skrbništvo bivša partnerka, ne moti in da se okoli tega niti niso želeli prepirati.

"Saj če tako pogledaš, je to samo papir. Isto kot poroka ane. Saj tvoj odnos z otrokom ne bo nič boljši ali slabši, če imaš na listu napisano, da si ti njegov skrbnik. Jaz recimo poznam tudi primere, ko so ženske skrbnice, pač uradno, pa so otroci več z očetom" (Matevž, osebni intervju, 2019).<sup>10</sup>

Nihče izmed intervjuvanih sicer glede dogovarjanja o skrbništvu ni prišel do tožb na sodišču, temveč se je zadeva pri vseh zaključila s sporazumnim dogovorom in odločbo na Centru za socialno delo.

"Potem pa pač sva šla na socialno, povedala vse to, kar sva se zmenila, tudi glede preživnine ane, tam so naredili zapisnik, potem je še neka obravnava in to je bilo to" (Marko, 35 let).

Nekateri odgovori intervjuvancev podpirajo ugotovitve avtorice Žakelj (2007, str. 8), ki navaja, da zakon še zdaleč ni spolno nevtralen, saj sodišča nedvoumno preferirajo mater kot starša, ki je za otroka "bolj koristen".

"Saj ga (skrbništvo) tako in tako vedno dobijo ženske, razen, če niso nevemkakšne alkoholičarke ali psihopatke ... To je pa res huda enakopravnost spolov, okoli katere so vsi tako pametni" (Uroš, 44 let). Podobno tudi Blaž: "Pa itak sem vedel, da bi v vsakem primeru ona skrbništvo dobila, ker pri nas so pač sodišča kar se tega tiče vedno na strani žensk ..." (Blaž, 37 let).

Štirje izmed intervjuvanih očetov so se po razvezi odselili iz hiše oziroma stanovanja, v katerem so prej živeli skupaj z bivšo partnerko in otroki, v štirih primerih so se iz skupne hiše oziroma stanovanja odselili bivša partnerka in otroci, v le dveh primerih pa so se preselili vsi – tako oče kot tudi mama z otroki.

Le trije izmed intervjuvanih očetov zdaj živijo v istem kraju kot bivša partnerka in otroci, medtem ko ostali živijo v drugem kraju. Po tipologiji avtoric Smart in Neale (1999, str. 56-57) lahko intervjuvane očete uvrstim v skrbniško obliko starševanja po razvezi, za katero so, po njihovih ugotovitvah, med drugim značilne tudi selitve v druge kraje, z občutkom začetka novega

---

<sup>10</sup> Zvočni posnetek in zapis intervjuja sta v obliki surovih podatkov na voljo pri avtorici.

življenja oz. družine. Tej ugotovitvi pritrjujejo tudi odgovori intervjuvanih očetov, saj jih, kot rečeno, večina živi v drugem kraju kot bivša partnerka in njuni otroci.

#### KONSOLIDACIJA ODNOSOV PO RAZVEZI

Štirje izmed intervjuvanih očetov so navedli, da je njihov odnos z bivšo partnerko "slab" oz. "ne preveč dober", medtem ko ostali niso bili takšnega mnenja. Jih je pa večina navedla, da se z bivšo partnerko dogovarjata glede vprašanj, povezanih z otroki, ki so nujna, medtem ko stikov zaradi drugih razlogov nimata.

Intervjuvani očetje so bili deljenega mnenja o tem, ali odnos, ki ga imajo z bivšo partnerko, vpliva na njihov odnos z otroki.

Nekateri so bili mnenja, da temu nikakor ni tako: "Ne, to pa ne bi dovolil. To sva strogo ločila in se dogovorila, da pred otroci nikoli ne govoriva slabih stvari drug o drugem, to se mi pa res zdi tako, ena najbolj pomembna stvar, ki jo je treba že takoj v štartu razrešiti, ko pride do ločitve" (Anže, osebni intervju, 2019).<sup>11</sup> Tudi Jan in njegova bivša partnerka poskušata njun odnos ločiti od odnosa, ki ga imata z otrokoma.

Drugačnega mnenja je bil Uroš, ki je v obnašanju otroka po razvezi opazil spremembe: "Vpliva ja. Sem začel opazati, da me tamali ne pokliče več tolikokrat, kot me je prej, pa tudi ne pride več tako rad k meni. Pa še malo čudno se je začel zapirati vase, ni več tako zgovoren ... Imam občutek, da ga je začela šuntati proti meni, kar sploh ne bi bilo prvič" (Uroš, 44 let).

Boštjan, Luka in Blaž so bili mnenja, da v njihovem primeru odnos, ki ga imajo z bivšo partnerko, sicer ne vpliva na njihov odnos z otroki, da pa verjetno bi, če bi bil njihov odnos z bivšo partnerko slab oziroma, če njunega odnosa ne bi ločila od odnosa z otroki.

"Pač ti imaš lahko slab odnos z bivšo partnerico, ampak če preprečiš, da to otroci občutijo, potem imaš lahko z njimi čisto normalen odnos, ki niti ni odvisen od odnosa, ki ga imaš z bivšo partnerico. Pač najbolj pomembno je, da z otroki zgradiš svoj odnos, da si dober in fer do njih. Če si ti, bojo tudi oni do tebe, otroci to čutijo" (Luka, 41 let).

---

<sup>11</sup> Zvočni posnetek in zapis intervjuja sta v obliki surovih podatkov na voljo pri avtorici.

Večina intervjuvancev se glede obiskov z otroki dogovarja v naprej, nekateri z bivšo partnerko, nekateri pa direktno z otroki, odvisno od tega, koliko so stari. Okoliščine teh dogovorov so za nekatere sporazumne, drugi naletijo na konflikt.

"Včasih je malo problemov, sploh, ko so kakšni prazniki ali kaj takega, ker oba hočeva biti z njo" (Matevž, 40 let).

"Kdaj je problem, ker me isti dan kliče, pa reče, da moram otroka vzeti, ker ona ne more. In potem tudi jaz ne morem in moram jaz nekako organizirati varstvo za njiju, kar je precej zoprno ane, da moraš skozi nekoga gnjaviti pa prositi, da ti gre po otroka ... Pa potem po možnosti še malo popaziti na njega, dokler se pač ne vrneš. Saj enkrat, dvakrat ni problem, potem ti pa že malo bedno rata" (Jan, 39 let).

Intervjuvanci niso izpostavili, da bi pri dogovarjanju o pomembnih zadevah glede otrok in njihovega odraščanja z bivšo partnerko prihajalo do posebnih sporov, vendar pa so kar trije izpostavili, da pri takšnih odločitvah pobudo prevzemajo bivše partnerke, kar zaznavajo kot težavo: "Nič se ne dogovarjava, ker se ona kar sama odloči, jaz je pa še vprašati ne upam, ker bi itak takoj ponorela. Še dobro, da mi sin sam kaj pove, drugače ne bi nič vedel" (Uroš, 44 let). Tudi Blaž navaja, da se bivša partnerka sama odloča glede pomembnih zadev glede otrok/a in da njega v to ne želi vključiti, čeprav ji je povedal, da se mu to ne zdi pošteno. Rok pa pravi, da te odločitve prepušča bivši partnerki, ki pa ga ponavadi okoli teh stvari sploh nič ne vpraša oziroma "naredi po svoje".

Nekatere intervjuvance bi torej, glede na tipologijo starševanja po razvezi avtoric Smart in Neale (1999, str. 56-57), umestila v skrbniško obliko, pri kateri si starša delita starševsko skrb, ne pa tudi starševske avtoritete, saj slednja namreč pripada le tistemu staršu, pri katerem otrok živi (v primeru intervjuvancev materi), kljub temu, da oba aktivno sodelujeta pri negi in vzgoji otroka, nekatere pa bi umestila v obliko sostarševstva, pri čemer si starša delita tako skrb kot avtoriteto, čeprav po osnovnih merilih očetje, ki sem jih intervjuvala, ne spadajo v obliko sostarševstva, saj kot nerezidenčni starši s svojimi otroki ne preživijo enako časa, kot bivša partnerka. Lahko torej rečem, da se v mojem primeru omenjene tipologije med seboj nekoliko mešajo, saj je intervjuvane očete mogoče umestiti v več tipologij hkrati, odvisno od področja, na katerega se nanaša vprašanje.

Šest intervjuvanih očetov trenutno ni v novem partnerskem razmerju, medtem ko štirje so. Večina večjih težav v odnosu z novim partnerjem njihove bivše partnerke ni zaznavala, prav tako večina intervjuvancev ni izpostavila, da bi bile prisotne kakršnekoli težave z odnosom, ki ga imajo njihovi otroci z njihovimi novimi partnerkami. Na nekaj težav sta naletela le Rok in Matevž; prvi je imel nekaj težav z odnosom med sinom in novim partnerjem bivše partnerke, pri Matevžu pa je bila situacija obratna, saj je do težave prišlo v odnosu med hčerko in njegovo trenutno partnerko.

"Sin se dobro razume z njim, edino na živce mu gre, ker se je nekajkrat hotel nekaj vtikati v njegovo vzgojo in sinu ni bilo všeč. Pač ni bil navajen niti, da se jaz vtikam, kaj šele, da bi se nekdo, ki ni njegov oče. To sem potem bivši normalno omenil in mu je rekla in od takat potem ni bilo več problemov" (Rok, osebni intervju, 2019).<sup>12</sup>

"Kar se moje punce tiče pa tako no, na začetku smo imel kar krizo, ker je hči ni najbolj marala, pač mislila je, da ji hočemo novo mamico vsilit, kar je čisto pričakovano, na to sem se že kar prej malo pripravil no. Potem sem se pa ful velik z njo pogovarjal o tem, tudi punca se je in je potem šlo malo na bolje ... Mislim, da bo sčasoma razumela no" (Matevž, 40 let).

Kot rečeno, večjih težav v omenjenih odnosih intervjuvanci niso izpostavili, vendar pa je na tej točki potrebno upoštevati tudi dejstvo, da so le štirje izmed vseh intervjuvanih trenutno v novem partnerskem razmerju. Predvidevam, da bi bilo konfliktov v omenjenih odnosih več, če bi bilo več očetov v novem partnerskem razmerju.

Na vprašanje, kako doživljajo svojo vlogo očeta po razvezi in če se je le-ta kaj spremenila, je večina intervjuvanih očetov odgovorila pritrdilno, saj se jim zdi, da se je njihova vloga očeta po razvezi spremenila. Te spremembe intervjuvani očetje sicer zaznavajo na različne načine. Jan je bil mnenja, da je zdaj kot oče bolj obremenjen, kot je bil pred razvezo, saj mora za vsa opravila poskrbeti sam, prej pa sta si jih z bivšo partnerko delila. Tudi Boštjan je povedal, da zdaj počne opravila, ki mu jih pred razvezo ni bilo treba in da ga je razveza postavila na preizkušnjo. Podobnega mnenja je bil tudi Uroš, ki se mu zdaj vloga očeta sicer zdi bolj naporna, vendar se hkrati vidi tudi kot oče, ki je bolj dejaven, saj počne opravila, ki jih pred razvezo ni. Tudi Rok in Blaž sta bila mnenja, da sta zdaj kot očeta bolj aktivna, pri čemer je Blaž izpostavil tudi, da je bolj odgovoren.

---

<sup>12</sup> Zvočni posnetek in zapis intervjuja sta v obliki surovih podatkov na voljo pri avtorici.

Najbolj pa se je razgovoril Simon: "Spremeni se potem (vloga očeta po razvezi), sigurno. Meni se zdi, da te v nek tak nov položaj postavi, ti predstavlja nek nov izziv no ... Na novo moraš spet graditi odnos z otrokom, saj še vedno si mu starš, tako kot prej. Ampak je ta odnos vseeno drugačen od tistega prej, ker si mu na nek način oba starša hkrati, vsaj v tistem času, ko je s tabo ane" (Simon, 49 let).

Luka je povedal, da se njegova vloga očeta po razvezi ni bistveno spremenila, ker ima novo partnerko, ki je njegovima otrokoma "kot mama", da pa bi se, če bi bil z otrokoma sam. V tem primeru gre torej za skrbniško obliko porazveznega starševanja po tipologiji avtoric Smart in Neale (1999, str. 56), saj nova intimna partnerka razvezanega očeta pravzaprav igra vlogo novega socialnega starša, kar je značilno za skrbniško obliko starševanja po razvezi.

Kar osem izmed desetih intervjuvanih očetov se po razvezi sooča s težavami v zvezi s skrbjo za otroke, vlogo očeta pa zdaj težje izvršujejo. Razlogi za to so različni. Največ jih je navedlo, da razlog za težje izvrševanje vloge očeta po razvezi tiči v večji obremenjenosti, saj zdaj določenih opravil ne morejo preložiti na nikogar drugega, temveč so primorani, da sami poskrbijo za svoje otroke.

Simon pa je povedal, da mu težavo predstavlja dejstvo, da ne ve, kaj se dogaja s sinom, kadar ni z njim: "Ne vem, npr., če je varno prišel iz šole ali pa, če je zvečer doma ... Nočem mu pa tudi težiti in ga vsako uro klicati, saj je dovolj star, da ve kaj dela. Kar se tiče skrbi za sina, je zdaj bolj komplicirano in se mi ne zdi, da bi bile kakšne hude prednosti" (Simon, 49 let).

Matevž je naletel na težave pri vzgoji, saj ga skrbijo negativne posledice, ki jih je razveza morebiti prinesla hčerki, ki se mu posledično zaradi tega včasih smili: "Ja, zdaj mi je težje to, da se mi hči včasih ful smili. Včasih se sprašujem, če sva ji kakšno škodo s tem naredila, kako se počuti, ali mogoče trpi, pa ne pokaže ... In potem postanem ful bolj mehek do nje, ne znam povzdignit glasu, ko se grdo obnaša ali pa ne uboga, preveč stvari ji dovolim ... " (Matevž, 40 let).

Anže je izpostavil, da ima po razvezi težave s kvaliteto časa, ki ga preživi s hčerkama, saj ga skrbi, da bi jima bilo z njim dolgčas in da zaradi tega ne bi hoteli več priti k njemu.

Luka je mnenja, da bi bilo izvrševanje vloge očeta po razvezi zanj precej težje, če ne bi imel partnerke, ki mu pri tem zelo pomaga.

Le Luka in Anže sta izpostavila tudi pozitivne spremembe, ki jih je prineslo porazvezno starševanje. Oba sta povedala, da imata zdaj pri vzgoji in skrbi za otroke več svobode in da lahko samostojno sprejemata odločitve glede otrok.

"Bi pa rekel edino to, da je zdaj lažje, kar se tiče svobode, ki jo imam pri njiju. Če jima pač dovolim, da gresta ven, potem gresta ven, brez da bi se kdo vtikal in mi pridigal, da ne smeta ven, ker morata narediti nalogo ali pa kaj takega" (Luka, 41 let).

"Lažje po drugi strani mi je pa to, da jima lahko npr. skuham kar želim, brez da bi mi kdo govoril, da to pa ni zdravo za otroke, kot sem prej ves čas poslušal" (Anže, 45 let).

Marko je bil edini izmed intervjuvancev, ki je povedal, da se po razvezi s težavami v zvezi s skrbjo za otroke ne sooča, izvrševanje vloge očeta pa se mu zdaj ne zdi niti težje niti lažje kot pred razvezo.

Pet intervjuvancev je bilo mnenja, da je njihov odnos z otroki zdaj enak, kot je bil pred razvezo in da se zaradi le-te ni bistveno spremenil, medtem ko je druga polovica intervjuvanih očetov zaznala spremembe. Jan je opazil, da mu zdaj otroka bolj zaupata, saj z njima preživi več časa, Matevž je naletel na težave pri vzpostavljanju avtoritete, saj se zdaj v odnosu do hčerke hitreje "omehča", Blaž pa je povedal, da je zdaj, ko otrok ne živi več z njim, težje vzpostavljati odnos z njim. Prav tako je opazil, da se otrok vedno, ko pride k njemu, vede zadržano in nanj gleda kot na "tujca".

Štirje intervjuvani očetje po razvezi niso opazili nikakršnih sprememb glede odnosa, ki ga imajo z otroki. Tisti, ki so spremembe zaznali, pa so le-te opisovali različno.

Očetje so kot pozitivno posledico v odnosu z otroki po razvezi najpogosteje navedli predvsem dejstvo, da so pri vzgoji otrok bolj avtonomni in da jih lako vzgajajo oz. z njimi gojijo odnos, ki se njim zdi pravilen.

Kot negativne posledice pa so navedli težje in nenehno vzpostavljanje odnosa z otroki (Blaž), pomanjkanje zaupanja s strani otrok (Rok), Uroš je bil mnenja, da se njegov otrok "zapira vase" in da je ljubosumen na polsestro, poleg tega pa je bil mnenja tudi, da se s sinom oddaljujeta, ker se ne vidita vsak dan, Jan pa je težavo zaznaval v tem, da svoja otroka preveč razvaja, saj se mu zaradi razveze "smilita" in je zato do njiju pri vzgoji preveč popustljiv.

## OČETOVANJE PO RAZVEZI

Intervjuvani očetje imajo s svojimi otroki fizične stike vsaj enkrat tedensko, nekateri tudi večkrat, vendar nihče razen Blaža ni navedel, da bi se z otroki videl več kot dvakrat na teden. Izmed vseh intervjuvanih očetov svojega otroka najmanjkrat vidi Simon (približno enkrat na dva tedna), kot razlog za to je navedel dejstvo, da ima svoje podjetje, s katerim je zelo zaposlen, se pa sicer z otrokom pogosto sliši preko telefona. Tudi ostali očetje (poleg fizičnega stika) s svojimi otroki ohranjajo stike preko telefona ali socialnih omrežij, vendar ne vsi, saj imajo nekateri otroke, ki so še premajhni, da bi omenjene komunikacijske kanale lahko uporabljali.

Tudi glede vključevanja v vzgojo in nego otrok pred in po razvezi, so intervjuvanci podali različne odgovore.

Nekateri so po razvezi enako aktivni kot so bili pred razvezo (Matevž, Blaž, Simon in Luka).

Jan, Boštjan in Rok so zdaj bolj aktivni. Vsi trije so kot razlog za večjo aktivnost navedli dejstvo, da so zdaj primorani biti bolj aktivni, saj nimajo nikogar, na kogar bi skrb za otroke lahko preložili. Boštjan je povedal: "Zdaj sem bolj aktiven, ker enostavno moram biti, če je otrok pri meni. Ga ne morem nobenemu predati, čeprav mi včasih res manjka energije, da bi se mu posvečal. Prej je bilo vsaj toliko lažje, da je bivša bila z njo, če jaz nisem utegnil" (Boštjan, 39 let). Podobnega mnenja je bil Rok: "Pred razvezo bolj malo, zdaj sem več, brez dvoma. Zdaj pač moram, kot pravim, ne moreš preložiti na nobenega drugega, ker si pač sam v tem. Pa tud npr. prej, ko smo bili skupaj, se mi ni zdelo nič takega, če sem pač šel od doma, po opravkih ... Je bil pač doma z mamico ane. Zdaj, ko pride pa k meni na obisk, se mi zdi pa kar čudno, da bi ga samega pustil, jaz bi pa nekam šel. Ga potem rajši s sabo vzamem ali pa sploh ne grem" (Rok, 39 let).

Marko in Anže sta v vzgojo otrok po razvezi vključena manj. Razlog za to pri obeh tiči v tem, da z otroki ne preživita več toliko časa, kot sta ga v času pred razvezo.

Le Simon in Rok pa sta povedala, da sta se pred razvezo bolj malo udeleževala pri vzgoji in negi otrok.

Za večino intervjuvancev so se opravila, ki jih opravljajo kot starši, po razvezi spremenila.

Anže, Boštjan in Jan svojih otrok zdaj ne vozijo več k zdravniku, kot so to počeli pred razvezo, tudi Marko je povedal, da hčerke ne vozi več "okoli", kot je to počel pred razvezo. Sicer pa

večina očetov zdaj opravlja tudi opravila, ki jih pred razvezo ni oz. jih je opravljala le redko. Najpogostejši takšni opravili sta kuhanje in udejstvovanje pri šolskih obveznostih.

Simon in Rok sta sicer dodala, da jima je pri opravljenih lažje, ker sta sinova že toliko velika, da znata veliko postoriti sama.

Nihče izmed intervjuvanih očetov ni bil mnenja, da bi po razvezi on opravil več starševskih obveznosti kot bivša partnerka. Sedem jih je bilo namreč mnenja, da bivša partnerka procentualno opravi več obveznosti (pranje perila, kuhanje, vožnje v šolo in k zdravniku), kar je povezano z dejstvom, da otroci živijo pri njej.

Marko s hčerko počne tisto, kar želita, medtem ko je bivša partnerka zadolžena za rutinska opravila. Luka je povedal, da je za ženske še toliko težje, ko so otroci majhni, saj takrat nanje pade še več dela: "Ko so majhni, pa se to bolj opazi in je ful več dela z njimi, praktično vsako minuto ga moraš spremljati, kaj dela ane, pa da se ne bo kam udaril in tako. Takrat pa verjetno ženske bolj nasrkajo, ker imajo bistveno več dela" (Luka, 41 let).

Lukovo izjavo lahko smiselno povežem in nenazadnje potrdim z odgovori intervjuvancev na vprašanje, ki sem ga sicer predstavila v prvem sklopu (obdobje pred razvezo). Pri tem vprašanju sem od očetov namreč želela izvedeti, pri katerih opravilih so bili najbolj aktivni oni in pri katerih takratna partnerka oz., če kakšnih opravil nikdar niso opravljali oni in jih je izključno le bivša partnerka oz. obratno. Očetje so, kot rečeno, najpogosteje izpostavljali dve opravili, ki jih nikdar niso počeli oz. le redko in sicer previjanje in hranjenje, bolj dejavni pa so bili pri razvozih in pri igri z otroki. Previjanje in hranjenje pa sta opravili, ki sta še posebno značilni za dojenčke oz. zelo majhne otroke, medtem ko igra in razvoj nikakor nista vezana le na zgodnejša leta otrok.

Iz tega torej sklepam, da so ženske še posebno obremenjene takrat, ko so otroci majhni in da se takrat neenakomerna delitev dela še najbolj izrazito kaže.

Matevž, Blaž in Jan pa so bili mnenja, da so opravila enakomerno porazdeljena med oba in da jih oba z bivšo partnerko opravita enako.

Vsem intervjuvancem se je zdelo pomembno, da otrokom nudijo tako materialno varnost kot tudi svoj čas in pozornost. Večina se jih trudi, da jim obojega nudi enako, vendar se je pri nekaterih očetih zadeva po razvezi spremenila. Luka je pred razvezo za otroka zapravil več denarja, saj so pogosteje hodili na družinske izlete, kjer jima je kupoval spominke in igrače.



Simon nasprotno, po razvezi več pozornosti namenja materialnemu vidiku, saj je mnenja, da za kvalitetno preživet čas s svojim sinom potrebuje denar (npr. da ga lahko pelje v kino), poleg tega zdaj občuti potrebo, da sina takrat, ko je z njim, nekam pelje ali mu kaj kupi, česar pred razvezo ni občutil. Blaž in Jan pa po razvezi svojim otrokom posvečata več pozornosti in časa kot pred razvezo.

Večina intervjuvancev si želi, da bi s svojimi otroki preživeli več časa. Najpogostejši razlog, ki jim to preprečuje, tiči v načinu življenja, ki ga je prinesla razveza, saj z otroki ne živijo več, posledično jih ne vidijo vsak dan in z njimi preživijo manj časa. Ker imajo tako očetje kot tudi otroci svoje vsakodnevne obveznosti, poleg tega pa so se očetje primorani prilagajati tudi bivši partnerki, ki si prav tako želi preživljati čas z njunimi skupnimi otroki, je časa, ki ga preživijo z le-temi, manj, kot bi si ga večina intervjuvanih očetov želela.

Le Marko in Boštjan sta s količino časa, ki ga po razvezi preživita s svojimi otroki zadovoljna, Blaž pa si želi, da bi bil ta čas drugače razporejen, pri čemer večjo pomembnost pripisuje kvaliteti preživetega časa, kot pa količini le-tega: "Niti ne, da bi ga več (preživljal časa s svojimi otroki), ampak, da bi bil drugače razporejen. Pač včasih imam toliko stvari in potem še njega dobim v varstvo in imam enostavno preveč vsega. Pride pa potem dan, ko bi rad bil z njim in imam čas, pa ne morem, ker je pri bivši ženi. Pa saj ni vse samo v času, saj bolj važno je pomojem, da je čas kvalitetno preživet, tudi, če ga je manj. Lahko si ti vsak dan z otrokom, pa če se nič ne ubadaš z njim, kaj ti bo potem ta čas" (Blaž, 37 let).

Vsi intervjuvanci so bili mnenja, da je čas, ki ga sedaj preživijo s svojimi otroki, koristno preživet. Se pa ta čas pri večini razlikuje od tistega časa, ki so ga z otroki preživeli pred razvezo. Predvsem ta čas bolj planirajo in v naprej načrtujejo, kaj bodo z otroki počeli, ker je njihov skupni čas omejen. Blaž se po razvezi z otrokom več igra, saj mu je čas z njim bolj pomemben, ker se zaveda, da otroka naslednji dan ne bo videl. Tudi Jan pove, da skušajo skupni čas čim bolj koristno izrabiti, saj jim le-tega primanjkuje.

Večina je tudi navedla, da so pred razvezo z otroki več časa preživeli doma, po razvezi pa jih večkrat kam peljejo in poskrbijo, da otrokom z njimi ni dolgčas. Anže zdaj preko interneta redno spremlja, kje so kakšni dogodki za otroke, česar pred razvezo ni počel. Luka pa je po razvezi vpet v življenje otrok na vseh področjih, medtem ko je pred razvezo določene stvari prepuščal bivši ženi in se sam z njimi ni ukvarjal. Trudi se, da se z otrokoma zabava, po drugi strani pa jima pomaga tudi pri šolskih obveznostih.

Intervjuvanci čas s svojimi otroki preživljajo na različne načine, pri čemer grede najpogosteje z njimi kolesarit in rolat, hodijo na sprehode, se z njimi igrajo in jim pomagajo pri šolskih obveznostih. Pogostejše so tiste dejavnosti, ki jih očetje z otroki izvajajo izven doma oz. prebivališča očeta.

Nihče izmed intervjuvanih očetov glede časa, ki ga po razvezi preživi z otroki, nima posebnih težav in vsi se v tem času dobro znajdejo. Tako kot pred razvezo, pa se jih tudi po razvezi še vedno večina takrat, ko na kakšno težavo vendarle naletijo, po pomoč obrne k ženskam; najpogosteje na mamo ali na zdajšnjo partnerko, nihče pa se po pomoč ne obrne k predstavniku moškega spola.

## 8 DISKUSIJA

Kot rečeno, je bil namen diplomskega dela s pomočjo pol-strukturiranih intervjujev odgovoriti na zastavljena raziskovalna vprašanja:

1. Kakšne so spremembe v praksah očetovanja po razvezi?
2. Kako odnos z bivšo partnerko vpliva na prakse očetovanja po razvezi?
3. Ali se podporna in asistentska vloga očeta po razvezi zmanjša in postane bolj osrednja, morda pomembnejša (npr. očetje opravljajo tudi tista opravila, ki so jih v času zakona opravljale izključno ženske oz. mame)?
4. Ali moški kot očetje po razvezi prispevajo k upadanju prakticiranja patriarhalne tradicije ter posledično k bolj enakomerni porazdelitvi starševskih vlog med spoloma?
5. Ali moški, ki po razvezi aktivno izvršujejo vlogo očeta in imajo redne stike z otroki, morda prispevajo k razbremenitvi žensk bolj kot pred razvezo?
6. Je čas, ki ga očetje po razvezi preživijo s svojimi otroki, bolj/manj produktivno in koristno preživet, kot je bil v času zveze?

### 1. KAKŠNE SO SPREMEMBE V PRAKSAH OČETOVANJA PO RAZVEZI?

Prakse očetovanja se po razvezi zakonske zveze nedvomno spremenijo, vendar te spremembe nikakor ne zajemajo vseh področij očetovanja. Prav tako so nekatere spremembe v očeh intervjuvanih očetov negativne, druge pozitivne. Najbolj izrazite negativne posledice, ki jih očetje zaznavajo, so večja obremenjenost pri skrbi in negi otrok ter posledično težje izvrševanje očetovske vloge nasploh in izključenost pri pomembnejših odločitvah, ki se tičejo otrok, saj pobudo pri teh odločitvah prevzemajo bivše partnerke, pogosto brez njihovega strinjanja. Posredno na prakse očetovanja verjetno vpliva tudi količina časa, ki jo očetje po razvezi preživijo s svojimi otroki, saj je tega časa precej manj, kot bi si ga večina intervjuvanih očetov želela. Tako lahko potrdim ugotovitve avtoric Smart in Neale (1999, str. 55-56), ki navajata, da se sicer največkrat zdi, da so "žrtve" porazveznega starševanja (še posebno v primeru skrbniškega starševanja in enostarševanja) zgolj matere, na katere pade največ bremena glede vzgoje in nege otrok, vendar pa temu še zdaleč ni tako, saj je lahko tudi za očete kot nerezidenčne starše, prekinitev stikov v takšni obliki, kot so je bili vajeni pred razvezo, težavna. Kot pozitivno spremembo pa očetje navajajo večjo svobodo in avtonomnost pri vzgoji in negi

otrok, kar lahko zopet povežem z ugotovitvijo avtoric Smart in Neale (1999, str. 55-56), ki ugotavljata, da razveza ne prinese nujno le ovir, temveč tudi priložnost, da starši zapustijo eno obliko starševske identitete in oblikujejo drugo, kar velja še posebno za očete.

## 2. KAKO ODNOS Z BIVŠO PARTNERKO VPLIVA NA PRAKSE OČETOVANJA PO RAZVEZI?

Odnos z bivšo partnerko v nekaterih primerih vpliva na prakse očetovanja po razvezi, v nekaterih ne. Nekateri očetje so namreč navedli, da z bivšo partnerko poskušata preprečiti, da bi njun odnos kakorkoli vplival na otroke, drugi pa so v odnosu z otroki zaznali negativne spremembe, katerih vzrok naj bi po njihovem mnenju tičal v bivši partnerki. Avtorici Smart in Neale (1999) sicer ugotavljata, da je mati v odnosu med očetom in otrokom v času trajanja zakonske zveze nekakšna posrednica, po razvezi pa v tej vlogi ne nastopa več. Sama lahko na podlagi opravljenih intervjujev njuno ugotovitev le delno potrdim, saj je v primeru nekaterih očetov njihov odnos z otroki vsaj do neke mere posredovan preko matere. Vendar to, kot rečeno, ne velja za vse primere in nadalje lahko njuno ugotovitev, da je oče po razvezi primoran vzpostaviti popolnoma nove odnose tako z otroki kot z bivšo partnerko, potrdim, saj se večina intervjuvanih očetov namreč trudi, da odnos z otroki ločijo od odnosa, ki ga imajo z bivšo partnerko in ne dopustijo, da bi njun (negativni) odnos, vplival na otroke.

## 3. ALI SE PODPORNNA IN ASISTENTSKA VLOGA OČETA PO RAZVEZI ZMANJŠA IN POSTANE BOLJ OSREDNJA, MORDA POMEMBNEJŠA?

Podporna in asistentska vloga očeta se po razvezi sicer resda nekoliko zmanjša, saj so očetje v času, ki ga po razvezi preživijo s svojimi otroki, primorani opravljati tudi tista dela, ki so jih pred razvezo prepustili bivši partnerki, vendar to velja samo za čas, ko so otroci pri očetu in ne pri vseh opravilih. Večina očetov je namreč nekatera opravila po razvezi prenehala opravljati, tista, ki so jih po razvezi pričeli, pa so vezana le na čas, ko so otroci pri njih, tega časa pa je manj kot pred razvezo, kar posledično pomeni, da je bivša partnerka bolj obremenjena, kar so potrdili tudi intervjuvanci. Ženske oz. bivše partnerke tudi po razvezi torej še vedno opravijo večino opravil, kot so pranje perila, kuhanje, vožnje v šolo in k zdravniku, ...

#### 4. ALI MOŠKI KOT OČETJE PO RAZVEZI PRISPEVAJO K UPADANJU PRAKTICIRANJA PATRIARHALNE TRADICIJE TER POSLEDIČNO K BOLJ ENAKOMERNI PORAZDELITVI STARŠEVSKIH VLOG MED SPOLOMA?

V skladu z zgornjo ugotovitvijo na podlagi opravljenih intervjujev tudi ne bi mogla reči, da moški kot očetje po razvezi prispevajo k upadanju prakticiranja patriarhalne tradicije bolj kot pred razvezo, saj je situacija pri intervjuvanih očetih, kar se tiče moške tradicionalne vloge preskrbovalca, večinoma enaka, kot je bila pred razvezo. Smart in Neale (1999, str. 52) sicer ugotavljata, da se tudi po razvezi zakona kaže moška tradicionalna vloga preskrbovalca, saj je očetom v večini primerov najbolj pomembno, da otrokom zagotovijo dobre materialne pogoje tudi po razvezi in s tem poskrbijo za otroke, ter da moški svojo identiteto očeta gradijo bolj preko finančne skrbi za otroke in ne toliko preko nege in vzgoje, ki sta še vedno v večji meri prepuščeni ženskam. Njune ugotovitve sama ne morem potrditi, saj intervjuvani očetje materialnemu vidiku ne pripisujejo večje pomembnosti in večina jih je mnenja, da je nudenje materialne varnosti otrokom enako pomembno, kot nudenje časa in pozornosti. Več pozornosti materialnemu vidiku po razvezi namreč namenja le en intervjuvanec, medtem ko za ostale očete to ne velja.

Tudi porazdelitev starševskih vlog med spoloma po razvezi posledično še zdaleč ni bolj enakomerna. Kot rečeno, nihče izmed intervjuvanih očetov ni bil mnenja, da bi po razvezi on opravil več starševskih obveznosti kot bivša partnerka in večina jih meni, da bivša partnerka procentualno opravi več obveznosti, kar je povezano z dejstvom, da otroci živijo pri njej. Ugotovitev avtorice Rener (in drugi, 2008, str. 62), ki pravi, da ne glede na to, da so številni očetje tudi v porazveznem obdobju aktivno vpleteni v skrb za otroke ter z otroki vzpostavljajo (tudi neposredovane) odnose, ostaja dejstvo, da je aktivno očetovstvo še vedno prej družbeni ideal kot pa družbena realnost – tudi, ali pa še toliko bolj, v porazveznih situacijah, lahko nedvomno potrdim.

#### 5. ALI MOŠKI, KI PO RAZVEZI AKTIVNO IZVRŠUJEJO VLOGO OČETA IN IMAJO REDNE STIKE Z OTROKI, MORDA PRISPEVAJO K RAZBREMENITVI ŽENSK BOLJ KOT PRED RAZVEZO?

Odgovor na raziskovalno vprašanje, če moški, ki aktivno izvršujejo vlogo očeta in imajo redne stike z otroki, morda prispevajo k razbremenitvi žensk bolj kot pred razvezo, torej prav tako ni

pritrديلen. Večina intervjuvancev namreč, kot rečeno, navaja, da je, kljub njihovi aktivni očetovski vlogi, bivša partnerka po razvezi bolj aktivna pri vzgoji in negi otrok in kvečjemu bolj obremenjena kot pred razvezo.

## 6. JE ČAS, KI GA OČETJE PO RAZVEZI PREŽIVIJO S SVOJIMI OTROKI, BOLJ/MANJ PRODUKTIVNO IN KORISTNO PREŽIVET, KOT JE BIL V ČASU ZVEZE?

Čas, ki ga očetje po razvezi preživijo s svojimi otroki, je po mnenju intervjuvancev koristno preživeti. Ta čas se sicer pri večini razlikuje od časa, ki so ga z otroki preživeli pred razvezo, saj je bolj planiran in v naprej načrtovan, poleg tega pa se veliko tega časa odvija na javnih prostorih, medtem ko so očetje v obdobju pred razvezo z otroki več časa preživeli doma. Takšna sprememba se je zgodila predvsem zaradi skrbi očetov pred tem, da bi bilo otrokom v času, ki ga preživljajo skupaj z njimi, dolgčas.

## OMEJITVE OPRAVLJENE RAZISKAVE

Omeniti bi želela tudi nekatere omejitve, na katere sem naletela pri svojem raziskovalnem delu.

Prva omejitev, ki bi jo želela izpostaviti, je samo področje raziskovanja. Kljub temu, da sem z odzivom in sodelovanjem intervjuvancev zelo zadovoljna, je v obzir potrebno vzeti dejstvo, da vsi odgovori morda ne izkazujejo resnične situacije, saj so intervjuvanci določene odgovore lahko priredili zaradi takšnih ali drugačnih razlogov oz. zadržkov. Kljub temu, da so razveze danes pogostejše in posledično družbeno sprejemljivejše, kot so bile v preteklih desetletjih, je namreč za marsikoga to še vedno boleča in težka izkušnja, o kateri težko govori.

Kot naslednjo omejitev bi izpostavila dejstvo, da je bilo v intervju vključenih le 10 razvezanih očetov, kar je absolutno premajhna številka, da bi z ugotovitvami pridobila povsem relevantno sliko o raziskovanem področju ali jih posploševala.

Naslednja omejitev, ki sem jo zaznala tekom opravljanja intervjujev, je spol intervjuvancev. Vsi so bili namreč moškega spola in zato sem z raziskavo dobila vpogled v porazvezno situacijo zgolj z njihove perspektive. Menim, da bi bilo v raziskavo smiselno vključiti nasprotni spol; torej razvezane matere. Zelo zanimivo bi bilo namreč preučevati njihova mnenja in videnja na

ista vprašanja, še posebno zanimivo pa bi bilo ugotavljati, če se njihovi odgovori smiselno skladajo z odgovori intervjuvanih očetov.

Kot omejitev bi omenila tudi starost otrok intervjuvanih očetov. Sama se namreč pri izboru intervjuvancev nisem osredotočala na to, koliko so otroci intervjuvanih očetov stari. Nega in skrb, ki ju potrebujejo mlajši otroci, se namreč zagotovo razlikujeta od nege in skrbi starejših otrok, ki so bolj samostojni in posledično se prakse očetovanja po vsej verjetnosti razlikujejo glede na starost otrok.

Podobno kot velja za starost otrok, bi se v raziskavi lahko osredotočila tudi na porazvezne prakse očetovanja glede na spol otroka. Morda bi se prakse očetovanja tistih očetov, ki imajo hčerke, razlikovale od praks očetovanja tistih očetov, ki imajo sinove.

Na večje težave pri izvajanju intervjujev nisem naletela in kot rečeno, so bili intervjuvanci precej zgovorni, res pa je, da nekateri manj kot drugi, kar bi prav tako omenila kot omejitev raziskave. Pri nekaterih očetih sem namreč opazila, da so bili pri določenih odgovorih zelo skopi z informacijami ali pa so se odgovorom celo izogibali in nanje niso želeli jasno odgovoriti. Nekateri očetje so pogosto tudi zašli s teme in navajali informacije, ki za mojo raziskavo niso bile relevantne, kar mi je nekoliko oteževalo delo. Res pa je, da so mi v določenih primerih te informacije prišle prav, saj sem odgovore lažje umestila v kontekst.

Kljub temu, da sem pri raziskovalnem delu naletela na določene omejitve in težave, sem s končnim rezultatom zadovoljna in menim, da lahko moje empirično delo služi kot iztočnica za nadaljnje raziskovanje.

## 9 SKLEP

Naraščanje števila zakonskih razvez v preteklih desetletjih prinaša vse več vprašanj in dilem o tem, kako opravljati vlogo starša po razvezi. Takšna vprašanja so še posebno pomembna in zapletena za očete, saj se materam vseskozi pripisuje enovito, tradicionalno vlogo starša oz. je materinstvo 'še vedno obvezna identiteta' (Švab, 2001, str. 124), medtem ko je pojmovanje vloge očeta danes vse prej kot enovito: "Če je modernost legitimizirala le eno podobo moškosti in tudi očetovstva, pa poznomoderni preobrat pomeni legitimizacijo pluralizacije moškosti in tudi očetovskih podob" (Švab, 2001, str. 124).

Ko govorimo o praksah očetovanja po razvezi, težava pogosto tiči v (pre)nizki stopnji vpletenosti očetov v porazvezno starševanje. Problem tiči tudi v dejstvu, da je večina otrok po razvezi v skrbništvo zaupanih materam, kar posledično očeta kot nerezidenčnega starša postavlja v vlogo "obiskovalca" (Leite in McKenry, 2002). V Sloveniji je po razvezi kar 82 % otrok dodeljenih materam (Rener, Humer, Žakelj, Vezovnik in Švab, 2008, str. 175).

V diplomskem delu sem v empiričnem delu želela ugotoviti, kakšne so morebitne spremembe v praksah očetovanja po razvezi, kako odnos z bivšo partnerko vpliva na prakse očetovanja po razvezi, ali se podporna in asistentska vloga očeta po razvezi zmanjša in postane bolj osrednja, morda pomembnejša, ali moški kot očetje po razvezi prispevajo k upadanju prakticiranja patriarhalne tradicije ter posledično k bolj enakomerni porazdelitvi starševskih vlog med spoloma, ali moški, ki po razvezi aktivno izvršujejo vlogo očeta in imajo redne stike z otroki, morda prispevajo k razbremenitvi žensk bolj kot pred razvezo ter, če je čas, ki ga očetje po razvezi preživijo s svojimi otroki, bolj oz. manj produktivno in koristno preživet, kot je bil v času zveze.

S pomočjo pol-strukturiranega intervjuja, ki sem ga opravila z desetimi razvezanimi očeti, ki imajo vsaj enega otroka iz prejšnjega zakona in imajo z njim redne in pogoste stike, sem ugotovila, da so spremembe v praksah očetovanja po razvezi v očeh očetov tako negativne kot pozitivne, pri čemer negativne zadevajo predvsem preobremenjenost pri izvrševanju očetovske vloge ter izključenost iz pomembnejših odločitev, ki zadevajo otroke, pozitivne pa večjo avtonomnost očetov pri vzgoji in negi otrok. Odnos z bivšo partnerko v nekaterih primerih vpliva na prakse očetovanja po razvezi, v drugih ne. Podporna in asistentska vloga očeta se po razvezi resda nekoliko zmanjša in postane bolj osrednja oz. pomembnejša, vendar to velja le za čas, ko so otroci pri očetu in ne pri vseh opraviilih. Izkazalo se je tudi, da moški kot očetje po



razvezi ne prispevajo k upadanju prakticanja patriarhalne tradicije ter posledično k bolj enakomerni porazdelitvi starševskih vlog med spoloma, saj je situacija, kar se tiče moške tradicionalne vloge preskrbovalca, večinoma enaka, kot je bila pred razvezo, poleg tega pa tudi v predrazveznem obdobju vloga intervjuvanih očetov ni temeljila na izrazito tradicionalni patriarhalni tradiciji; očetje niti pred niti po razvezi materialnemu vidiku namreč niso pripisovali večje pomembnosti kot času in pozornosti, ki so ju namenili otrokom. Ugotovila sem tudi, da je porazdelitev starševskih vlog med spoloma po razvezi daleč od enakomerne, saj bistveno več bremena pade na ženske, kar vodi tudi do ugotovitve, da moški, ki po razvezi aktivno izvršujejo vlogo očeta in imajo redne stike z otroki, ne prispevajo k razbremenitvi žensk bolj kot pred razvezo, saj so ženske po razvezi generalno gledano obremenjene bolj, kot v času zveze. Prav tako je raziskava pokazala tudi, da je čas, ki ga očetje s svojimi otroki preživijo po razvezi bolj produktivno in koristno preživeti, saj se očetje otrokom takrat, ko so z njimi, bolj posvečajo, kot so se v času zveze, čas, ki ga z njimi preživijo, pa je bolj načrtovan in organiziran.

## 10 VIRI

1. Arendell, T. (1997). Divorce and Remarriage. V Arendell, T. (ur.), *Contemporary Parenting. Challenges and Issues*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications, 154-195.
2. Beck-Gernsheim, E. (2002). *Reinventing the Family: In Search of New Lifestyles*. Cambridge: Polity Press.
3. Beck, U. in Beck-Gernsheim, E. (2006). *Popolnoma normalni kaos ljubezni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
4. Boh, K. (1989). European Family Life Patterns: A Reappraisal. V Boh, K., Bak, M., Clason, C., Pankratova, M., Qvortrup, J., Scritta, G.B., Waerness, K. (ur.), *Changing Patterns of European Family Life: A Comparative Analysis of 14 European Countries*. London and New York: Routledge, 265-298.
5. Cheal, D. (2008). *Families in Today's World: A Comparative Approach*. London: Routledge.
6. Dermott, E. (2003). The "Intimate Father": Defining Paternal Involvement. *Sociological Research Online*, 8(4).
7. Eurostat. (2018). *Marriage and divorce statistics*. Dostopno prek [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Marriage\\_and\\_divorce\\_statistics](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Marriage_and_divorce_statistics)
8. Hansson, L. (2010). Parenting in Post-Divorce Estonian Families: A Qualitative Study. *Sociological Research Online*, 15(1): 1-10.
9. Haralambos, M. in Holborn, M. (2005). *Sociologija: Teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.
10. Hilton, J. M., Desrochers, S., in Devall, E. L. (2001). Comparison of role demands, relationships, and child functioning in single-mother, single-father, and intact families. *Journal of Divorce and Remarriage*, 35: 29-56.
11. Kalmijn, M. in Poortman, A. R. (2006). His or her divorce? The gendered nature of divorce and its Determinants. *European Sociological Review*, 22 (2): 201-214.
12. Kitson, G. C. (2006). Divorce and relationship dissolution research: Then and now. V M. A. Fine in J. H. Harvey (ur.), *Handbook of divorce and relationship dissolution*. Mahwah, NJ: Erlbaum, 15-40.
13. Leeder, E. J. (2004). *The Family in Global Perspective: A Gendered Journey*. SAGE Publications.

14. Leite, R.W. in Mckenry, P.C. (2002). Aspects of Father Status and Postdivorce Father Involvement with Children. *Journal of Family Issues*, 23(5): 601–623.
15. Madden-Derdich, D., in Leonard, S. (2000). Parental role identity and fathers' involvement in coparental interaction after divorce: Fathers' perspectives. *Family Relations*, 49: 311–318.
16. McNeely, Cynthia A. (1998): Lagging Behind the Times: Parenthood, Custody, and Gender bias in the Family Court. *Florida state university law review* 25, 891–956.
17. Mesec, B. (1998). *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
18. Ministrstvo za javno upravo. (2018). *Zakonska zveza: Razveza in razveljavitev zakonske ali partnerske zveze*. Dostopno prek <https://e-uprava.gov.si/podrocja/druzina-otroci-zakonska-zveza/zakonska-zveza/razveza-razveljavitev.html>
19. Renner, T., Humer, Ž., Žakelj, T., Vezovnik, A. in Švab, A. (2008). *Novo očetovstvo v Sloveniji*. Ljubljana: FDV.
20. Renner, T., Sedmak, M., Švab, A., Urek, M. (2006). *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Annales, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.
21. Scott, J. (1997). Patterns of Change in Gender Role Attitudes. V Dench, G. (ur.), *Rewriting the Sexual Contract*. London: Institute of Community Studies.
22. Shevchenko, I.O. (2016). The Situation After Divorce. *Sociological Research*, 55 (2): 91-103.
23. Skevik, A. (2006). Absent fathers' and "reorganised families"? Variation in father-child contact after parental break-up in Norway. *The Sociological Review*, 114-132.
24. Smart, C. (1999). The New "Parenthood": Fathers and Mothers After Divorce. V Silva, E. B., Smart, C. (ur.), *The New Family?* London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications, 100-14.
25. Smart, C. in Neale, B. (1997). Experiments with Parenthood? *Sociology*, 31(2): 201–219.
26. Smart, C. in Neale, B. (1999). *Family Fragments?* Cambridge, Oxford, Malden: Polity Press.
27. Statistični urad Republike Slovenije [SURŠ]. (2017). *Največ porok v 2016 je bilo v soboto, 18. junija*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Dostopno prek <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/6656>
28. Statistični urad Republike Slovenije [SURŠ]. (2018). *Poroke in razveze*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Dostopno prek <https://www.stat.si/StatWeb/Field/Index/17/78>

29. Švab, A. (2001). *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: znanstveno in publicistično središče.
30. Walzer, S. (2008). Redoing gender through divorce. *Journal of Social and Personal Relationships*, 25(1): 5-21.
31. Wang, H. in Amato, P. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and Family*, 62: 1269-1287.
32. Wilkinson, D. in Birmingham, P. (2003). *Using Research Instruments: A Guide for Researchers*. London: Routledge Falmer.
33. Žakelj, T. (2007). *Starševske vloge v razveznih postopkih* (magistrsko delo). Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.

## **PRILOGE**

### **PRILOGA A: vprašalnik**

#### **1. SKLOP: SOCIO-DEMOGRAFSKA VPRAŠANJA**

- Letnica rojstva: \_\_\_\_\_
- Katera je vaša končana stopnja izobrazbe?
  - a) nedokončana osnovna šola
  - b) osnovna šola
  - c) srednja poklicna šola
  - d) gimnazija
  - e) višja strokovna izobrazba
  - f) univerzitetna izobrazba
  - g) magisterij
  - h) doktorat
- V katerem predelu Slovenije živite?
  - a) veliko mesto
  - b) manjše mesto/kraj
  - c) podeželje
- Koliko časa je minilo od razveze?
- Ste trenutno v novem partnerskem razmerju?
- Število otrok sedaj in ob razvezi?
- Starost otrok sedaj in ob razvezi?

#### **2. SKLOP: OBDOBJE PRED RAZVEZO**

- Koliko ste se v času pred razvezo vključevali v družinsko delo, skrb za otroke? Kdo je bil nasploh pri opravih bolj dejaven - vi ali takratna partnerka? Zakaj?
- Pri katerih opravih ste bili najbolj aktivni vi in pri katerih takratna partnerka? So bila kakšna opravila, ki jih nikdar niste opravljali vi in jih je izključno le bivša partnerka oz. obratno? Katera so bila ta opravila in zakaj?

- Kako ste se znašli v času, ki ste ga v času zveze preživeli z otroki? Ste se pogosto obrnili po pomoč? Če da, h komu največkrat in zakaj?

- Je med vami in bivšo partnerko glede skrbi za otroke v času zveze pogosto prihajalo do konfliktov? Če da, glede česa sta se največkrat sprla?

### **3. SKLOP: OBDOBJE MED RAZVEZNIH POSTOPKOM**

- Kako je potekal prehod iz zveze v razvezo? Kako ste ga doživljali, kakšne občutke ste občutili ob tem?

- Kako sta se z bivšo partnerko dogovorila glede skrbništva?

- Kako je bilo s selitvijo in organizacijo skrbi za otroke?

- Ali so se otroci po razvezi preselili v isti ali drug kraj?

### **4. SKLOP: KONSOLIDACIJA ODNOSOV PO RAZVEZI**

- V kakšnih odnosih sta z bivšo partnerko?

- Se vam zdi, da odnos, ki ga imate z bivšo partnerko, vpliva na vaš odnos z otroki? Če da, na kakšen način?

- Kako pa imata z bivšo partnerko urejene vaše obiske z otroki (ali imata npr. že vnaprej določene dneve, ko se dobite z otroki, ...)?

- Kakšne so okoliščine teh dogovorov (ali se sporazumno dogovorita, morda prihaja do konfliktov, ...)? Lahko navedete konkretne primere teh dogovorov?

- Kako se z bivšo partnerko dogovarjata glede pomembnih zadev glede otrok in njihovega odraščanja?

- Kakšno vlogo pri vzgoji in negi vaših otrok pa imajo morebitni novi partnerji (vaši ali od bivše partnerke)? Kakšen je vaš odnos z novim partnerjem vaše bivše partnerke? Kako pa se otroci razumejo z novimi partnerji (vašimi in od bivše partnerke)?

- Kako doživljate svojo vlogo očeta po razvezi? Se je kaj spremenila? Če da, na kakšen način?

- Se po razvezi soočate s kakršnimikoli težavami v zvezi s skrbjo za otroke? Se vam zdi, da zdaj vlogo očeta težje ali lažje izvršujete? So morda kakšne prednosti zdajšnjega porazveznega življenja? Katere?

- Kako bi opisali svoj odnos z otroki? Bi rekli, da se le-ta kakorkoli razlikuje od tistega odnosa, ki ste ga imeli z njimi pred razvezo? Če da, na kakšen način?

- Je razveza za vas prinesla kakšne pozitivne oz. negativne posledice glede odnosa, ki ga imate z otroki? Če da, katere so to?

## **5. SKLOP: OČETOVANJE PO RAZVEZI**

- Kako pogosti so vaši (fizični) stiki z otroki? Ali z njimi komunicirate tudi kadar niste z njimi (se npr. slišite po telefonu, ...)? Kako pogosto?

- Kako aktivni oz. vključeni ste bili v vzgojo in nego otrok pred razvezo in kako ste po razvezi? Se vam zdi, da ste zdaj bolj oz. manj aktivni ali enako kot v času zveze? Kakšni so razlogi za to?

- Kako pa je glede konkretnih opravil? Ali zdaj morda opravljate kakšne starševske naloge in obveze, ki jih v času zveze niste ali obratno? Katere so to?

- Kako pa je glede same razdelitve starševskih obveznosti med vami in bivšo partnerko? Kdo procentualno opravi več le-teh in pri katerih opravilih? Ali pa so morda enakomerno porazdeljene med oba?

- Kaj se vam zdi kot očetu pomembnejše: da otrokom nudite materialno varnost ali svoj čas in pozornost? Česa bi rekli, da jim vi nudite več in zakaj? Je bilo tako tudi v času zveze ali se je spremenilo po razvezi le-te?

- Si morda želite, da bi s svojimi otroki preživeli več časa? Če da, kakšni so razlogi za to oz. kaj vam preprečuje, da bi ga preživeli več?

- Se vam zdi, da je čas, ki ga preživite z otroki, koristno preživet? Se morda kaj razlikuje od časa, ki ste ga z njimi preživeli, ko ste še živeli skupaj?

- Kako najpogosteje preživite čas s svojimi otroki, kaj največkrat počnete, ko ste skupaj?

- Kako se znajdete v času, ki ga preživite z otroki? Pogosto potrebujete pomoč? Na koga se v tem primeru največkrat obrnete in zakaj?